ЗМАЈЕВЕ ДЕЧЈЕ ИГРЕ

Међународни центар књижевности за децу

International Centre for Childrens Literature

ZMAJ CHILDREN GAMES

ДЕТИЊСТВО
CHILDHOOD

1, 2

танушну свеску на зиду кухиње,
ата је записивао поруке мами:
Долазим касно - имам састанак.

Мама је одмах одговарала тати:
Ручак у шпорету, данас поште нема.
ата, опет мами:
Ручак добар, нокас ћу путујем.

Мама је паковала татине ствари
писала у свеску:
Чувај се на путу, вике лоше време.
атим један празан лист,
а порука мами:
Дошао са пута, у фабрици сам...

Иако су тата и мама
исали целу свеску,
амо три листа празна,
а којима сам ја записао:

Не идем на пут, немам састанке,
стално сам САМ у кући,
ваш СИН.

ДЕТИЊСТВО

часопис о књижевности за децу
година XXI, број 1,2
пролеће – лето 1995

Редакција
Др Живан Живковић
(главни и одговорни уредник),
др Емил Каменов, Јован Љуштановић, Светозар Малешев, др Милутин Смиљанић

Секретар редакције, лектор и коректор:
Светозар Малешев

Ликовни уредник:
Оскар Штефан

Издавач:
Змајеве дечје игре

За издавача:
Маја Убавић

Часопис „Детињство" излази тромесечно
Цена овог двоброја 15,00 динара,
Годишња претплата 30,00 динара,
за иностранство 60,00 динара.
Рукописи се не враћају.
Адреса: Змај Јовина 26/II, 21000 Нови Сад
Телефон: (021) 611-266
Факс: (021) 26-245
Жиро рачун: 45700-603-8-2437
Слог: Ласер студио, Нови сад
Тираж: 1.000
Штампа: Стојков
Часопис „Детињство" делимично финансира Министарство за културу Републике Србије

Садржај

Коста М. Кузман: ОСМИЈЕХ ЗГАСЛИ 3
Драган Лукић: РАДЕ ОБРЕНОВИЋ О БЕТОНСКОМ ДЕТИЊСТВУ 4
Раде Обреновић: ХАЛО! НИСАМ КОД КУЋЕ! 4
Др драшко Ређеп: МАГИЧНА ТАЈНА ДЕТИЊСТВА . . 5
Раде Обреновић: НЕКИ ДРУГИ ОБЛАК 7
Мирослав Антић: ПОЕТСКИ СОЛИТЕРИ СА ТАБАНИМА ОД ТРАВЕ 8
Раде Обреновић: ЛИВАДА НА БЕТОНУ 9
ПОТОЧИЋ МОГ ОЦА 9
ЗА НЕКУ ДРУГУ ПОСЕТУ 9
МОЈ СИН ПРАТИ ЛИДИЈУ КУЋИ 9
Раде Обреновић и Оскар Штефан: ЗАПИСИ ИЗ ПОРОДИЧНЕ СВЕСКЕ III 10
Перо Зубац: РАДЕ ОБРЕНОВИЋ ИЛИ ОДБРАНЕ ДЕТИЊСТВА 11
Раде Обреновић: КАКО СМО ОТПУТОВАЛИ ДАЛЕКО 12
ЗАШТО НИСАМ НАПИСАО ПИСМО 12
БЕТОН, КРАЂБИВАЦ КЛИКЕРА 13
БАЛАДА О КЋЕРИ И РОДИТЕЉИМА 13
Раде Обреновић: ДВА ДЕТИЊСТВА ЈОШ ТРАЈУ . . . 15
БЕТОНСКО-АТОМСКО ДЕТИЊСТВО 15
Живан Живковић: КЊИГА ТРОЈИЦЕ МАЈСТОРА . 16
Раде Обреновић: МОЈ ПАС РЕЖИ НА ТЕЛЕФОН . . 19
ЈЕДНОМ КАД ОДРАСТЕМ 19
Душица Обреновић: ВОЗОВИ ОДЛАЗЕ, МИ МАШЕМО ИЗА ЦРВЕНЕ КУЋЕ 20
Душица Обреновић: БИБЛИОГРАФИЈА 21
Милутин Ж. Павлов: РЕЧ О ЂУТАЊУ 22

СТВАРАОЦИ И ПОЈАВЕ
Славољуб Обрадовић: ИГРА У ОСНОВИ ПОЕТИКЕ ГРИГОРА ВИТЕЗА 25
Бранислава Ковачевић: ИМАТИ НЕШТО ОД ЛЕПОТЕ СВЕТА 33

СЕПАРАТ
Кирил Назаров: АНТОЛОГИЈА БУГАРСКЕ ПОЕЗИЈЕ ЗА ДЕЦУ 39

Илустрације у овом броју: *Градимир СМУЂА, Георги ЈОСИФОВ, Атлан ЈАГОДИНСКИ, Александар ПЕДОВИЋ, Нивес КАВУРИЋ КУРТОВИЋ*

РАДЕ ОБРЕНОВИЋ

(24. августа 1942 – 23. јануара 1995)

ОСМИЈЕХ ЗГАСЛИ

Не озлобљен
а рањаван
до бесвијести
нудио си
тиху наду
благовијести.
Не заваран
да и нада
зна да варка
и да пламен
знаде планут'
из угарка.

Поклониче
дјечје збиље
игре
снова
кад би мог'о
да започнеш
све изнова
знам да би то учинио
јер човјек си
човјек био.
Са срцем си дотицао
све што мога'
то сад овај
осмијех згасли
збори више
од икога.

У Улцињу, 26. јануара, 1995. године

Коста М. Кузман

Драган ЛУКИЋ

РАДЕ ОБРЕНОВИЋ О БЕТОНСКОМ ДЕТИЊСТВУ

После сјајног сазвежђа писаца за децу од Вуча до Ршумовића, тешко је наћи неозвездани простор и упалити своју звезду. Чинило се многима; и читаоцима, и издавачима, и критици да је испуњена читава песничка галаксија изнад дечјих глава. Нема више певања, певајмо ово што је испевано... Али, није било тако. Песма никад не увире, увек има нових извора па песма траје...

Један од нових аутора песме за децу јесте и *Раде Обреновић*, човек који није пристао да пева у већ створеном маниру, да буде велики плагијатор, да пева у хору. Нашао је у себи и у деци своју нову савремену домаћу песму у којој се не сударају риме већ се извија унутрашња мелодија песме која носи своје скандирање по бетону и градским бетонским спаваоницама повезаним степеницама–скакавцима и кућним тролејбусима–лифтовима. Раде прича своје песме на најтежи поетски начин, без рима. Али, песма није празна и није без ритма јер му је песма живи створ, песма му живи у кућама, шета улицама, одлази на викенде...

Његова песма је забавна, савремена мелодија са савременим текстом отуђења, разбијања породице, прераног дечјег осамостаљивања. Радетова песма, породична музика, пева се и свира у свим савременим домаћинствима сагрђеним на коцкама бетона. Али, Раде проналази и крпице зеленила, ливаде на бетону, оазе природе, зелено је вечно зелено. Радетова књига песама је продична књига, чита се колективно и колективно се дописује, што значи да је срасла с људима, населила и њих и њихове просторе.

(Детињство, 1987)

ХАЛО! НИСАМ КОД КУЋЕ!

Ала ми је доста оца
и телефона
зврндају без везе
по цео дан.
Кад матори кевће
ко комшијска пудлица
не смем
да му шапнем:
– Нисам код куће...

А тата
чим телефон зазвони
обично вели:
– Нема ме...

Звоцање се наставља
ух, како ме боли глава
ископчао сам телефон
то је бар лако!

Ал шта са ћалцем
да урадим?

Др Драшко РЕЂЕП

МАГИЧНА ТАЈНА ДЕТИЊСТВА

Треба да представим *Радета Обреновића*, песника и романсијера, уредника, издавача, ентузијасту који је, готово ни из чега, обновио *Стражилово*, лист наше младости, али исто тако и објавио равно сто књига у истоименој едицији.

Одмах да кажем: то није задатак, то је тест који се пред савременика поставља свакад кад се суочи са колосално активном личношћу, човеком који свуда стиже, не воли, и не уме да каже не. Једна Обреновићева књига песама за децу има наслова *Тата, звони телефон*. Имам дојам а у Обреновићевој кући увек звони телефон, и да то његова ћерка непрекидно подсећа оца да неко, у школьци телефонске слушалице, тражи, интервенише, јавља. Обреновић је, наиме, катализатор читавог једног великог круга писаца, сликара, новинара. Окупљених не једино око *Змајевих игара* које годинама води, којима је директор.

Најчешће, такве одушевљене људе, такве поклонике књиге и динамичних, безмало герилских издавачких акција готово и не видимо. Обреновић, опет, иде у ред оних прескромних људи који радосно показују на друге, који исто умеју да се обрадују туђем успеху, који отварају врата младим ауторима. Међутим, не видети данас и овде, усред Новог Сада и Војводине, али и усред простране наше књижевне републике, Радета Обреновића значи већ рачунати унапред с опасним пропустомкоји се, попут бумеранга, враћа натраг. Не примећујући и не вреднујући све оно што је Обреновић учинио за нашу дечју књигу, за наше младе песнике, за толике међу нама, истовремено значи не примећивати и не уочавати ваљано ни постигнућа властите средине.

Сећам се и сад са коликом, и каквом, упорношћу је тај исти Обреновић тражио да му, усред неке, канда фестивалске давне гужве, пре скоро једне деценије, напишем предговор за ваљда прву књигу у едицији *Стражилово*, посвећену рукописима савремених југословенских песника. Какав је и он и какво је потом било *Стражилово*, објављени су и предговор и сто књига доступних толиким читаоцима, стварајући, особито својим пионирским антологијама поезије са језика наших народности, нове и одмах веома чврсте и незаобилазне мостове у нашој укупној култури. А добро знам да свак онај ко је имао, у тој истој култури, додира и комуникацију – издавачку, уредничку и какву све не – с Обреновићем, поседује истовремено и утисак о томе да овај песник свуда и хитро стиже.

Песник Обреновић? Несумњиво. И то пре свега у књигама *Поход понору* (1972) и *Пси се већ радосно облизују* (1973) где се, како смо и писали својевремено, са његовог пропланка могућности, као на Далијевим платнима, може сагледати карактеристична, драматична судбина савременог човека, немирног, разбољеног, зарobљеног у лавиринту технологије и механике. Песник изразито градског угођаја, са тананим осећањем за благост хумора који настаје, у јутарњим магленим урбаним буђењима, као сама истина, Обреновић је и у својим дечјим лирским свескама (Тата, звони телефон, 1973; *Возови одлазе, ми машемо иза црвене куће*, 1976), али и у својим прозама (*Ми смо смешна породица*, роман 1977, 1979; *Последње лето детињства*, 1977), настојао да однос међу стварима и људима, биљкама и животињама, укупно посматран, буде и остане пре свега у знаку помирења, споразума, нежности. Очеви и деца у свом чувеном, непрекидном дијалогу старом колико и овај свет, у књигама Обреновићевим, јављају се у противречностима које

инспиришу, како је тачно био приметио Радојица Таутовић. И Десанку Максимовић, према властитом сведочанству, као и толике друге конкретне читаоце тих књига, занео је хумор, ненаметљив, одиста, на свакој страници присутан. Посматрана као свет за себе, породица Обреновићевих јунака није срећна, као оно у књизи младе *Круне Рас*, већ је смешна. То много казује, али то многима отвара и могућност уласка у специфичан свет ових праскавих, отворених слика. Обреновић се не удвара свом, често младом и најмлађем читаоцу. Он се, заједно са широким фронтом дечака и девојчица, буни, и тај његов бунт веома је елементаран, данашњи, спонтан. Има право Милован Витезовић: *Ову књигу деца могу комотно да читају родитељима пред спавање*. Толико је у овој литератури, наиме, трагања, зрелости, будних виђења, упозорења.

Припадајући генерацији наших писаца за децу која је, од свог проговора, неговала жестоку досетку и нимало патетичан тон обраћања оно другом, као властиту мисао, као битност, Обреновић је – често – испод ока, а рекло би се и испод жита пред тог другог изнео неколико упечатљивих судова и нимало стидљивих размишљања о детињству. Веома гласно и овде врло чујно. Управо та чујност неких од стихова и прича Радета Обреновића, тај живи однос са свим и свакојаким могућностима наших градских судбина, тако често изгубљених у затуреним, сивим солитерима нових насеља, говори о њему као о значајном сведоку и песничком сабрату многих наших просањаних, неумитних часова.

Верујући у магичну тајну детињства, Обреновић не мари особито за његову сентименталност, његов декоративни предео осећајности. Баш напротив, тај свеколики његов хумор, који га не напушта често, омогућава му да и то последње лето детињства сагледава помало искоса. Из угла који обично не очекујемо. Обреновићеве године (рођен је у Београду, 1942) свакако су у себи, дубоко у себи, забележиле и поразе и слутње, и радости и невесела свитања. Али његове књиге откривају један нови вид ведрине. И то ведрине после свега. Стога је такође читава дечја књижевност Обреновића пре свега обрачунска у односу на идилу давних дана. Не памти он успомене, али поуздано схвата предрасуде као истине прошлог времена. Дакле оног времена коме се не враћа више.

Сад тек добро видим да сам успео, у току трајања овог текста, да покажем тек неколико могућих профила Радета Обреновића. Они би, даље, могли и умели да се умножавају, непрекидно, све богатије и пространије. Али овај позни школски час, у разреду *Маслачка*, није ми оставио више много времена. Ни простора. У књигама, наиме, није још ни случајно цео Раде Обреновић. Он је, заправо, првенствено у акцији. Чује друге гласове. Седи усред своје смешне породице. Телефон без прекида звони. Али усредсређеност његове литературе заправо не дотиче много: све је то итекако весело, хуморно око нас, у свету очева и деце, на неким високим превисоким степеништима, на пропланцима могућности.

Возови одлазе, као у давној Крлежиној песми, и ми сад, на перону мог родног Осијека, машемо иза црвене куће, Обреновићу, другу и песнику, који већ далеко одмиче, веома му се жури, у походе не само понору, већ и световима око нас, и у нама.

У Новом Саду, 18.11.1980.
("Маслачак", Осијек, 1980/1981)

* * *

П.С.

Сад су то већ увелико *давни дани* моје новосадске митологије. Радета више нема, али кад, и вечерас, у једно мркло и прохладно новосадско време, читам те старе редове о једном од мојих најдражих издавача (у *Стражилову* сам, исто у невреме, објавио три књиге: *Исидора, она, она*, 1977; *Искуство завичаја* 1980; *Онај други Бранко* 1985; и величанственом мом при-

јатељу, дискретном, уздржаном, маштовитом, видим да се, као у двострукој експозицији, јавља неки други лик. *Раде Обреновић* је огромно чинио за друге, као да је следио чувену Матићеву реченицу да, можда, ми и нисмо неком потребни, али су *други* нама неопходни. Сад тек видим, многобројна имена која се или подразумевају, или баш напомињу у том мом осјечком есеју, нису више презентна. Ни Раде. Ни Круна Рас...

Све нас је мање.

И утолико је наша већа дужност да све више и доследније памтимо.

Ето.

Био сам председник Змајевих дечјих игара од 1967. до 1973.

Ломови, свакојаки сломови.

Једино је тај тихи човек успео да Игре води мирно, богато, друкчије. Често смо, последњих месеци његовог живота, говорили о једном мом тексту о Породици, који је наишао, као ледени брег, из тмине, и онда опет канда заувек ишчезао (мемла, мишеви, заборав, наша једина постојбина). И са осмехом увек смо се сећали управо тог заборава.

Усуђујем се да утврдим како заборав никако и никада, бар док је нас, неће креснути пред светлим и сасвим романтичним ликом Обреновића.

Говорим о Радету.

Свака част.

Нови Сад, 15.5.1995.

НЕКИ ДРУГИ ОБЛАК

Киша је падала, а ми смо чекали
неки други облак.
Једино сам ја покаткад
писао песме.
Син је говорио:
– Довољно је што ти пишеш
песме
у нашој блатњавој улици...

Дуго смо, затим, чекали
да други облак дође
мислећи како ће скочити
са далеког сунца.
– Знам, одједном ће син,
твоја песма је тај други
облак..
И облак сиђе са сунца...

Мирослав АНТИЋ

ПОЕТСКИ СОЛИТЕРИ СА ТАБАНИМА ОД ТРАВЕ

Раде Обреновић, то је сада већ недвосмислено јасно, има сопствени поетски свет. То је као кад неко има, макар малецку, али своју кућу и не потуца се по самачким собицама, изнајмљеним скупо плаћеним становима са наслеђеним намештајем, са неким сустанарским кухињама или предсобљима... Има човек своје зидове и каже: ову ћу слику овде. Има човек свој сопствени под и каже: ову ћу столицу овде а овај душек тамо... Има човек свој сопствени ваздух који дише.

Да ли сам био заведен тим убеђењем док сам листао песникове збирке и рукописе? Раде и ја смо имали чист и колегијални договор; направити избор који га не сме поређи

Неко ће правити, некада, дукчије Обреновиће. Шта имам ја данас, бројећи на прсте песнике који се усуђују да деградирају себе изговарајући с поносом, великим словима, намеру стваралаца за децу? Имам неколико имена писаца заречених у себи да дете није балавац слинавко, неко немушто, бесловесно створење, него је дете човек, уважен, поштован, частан, мудар и племенит.

Нек прави неко антологије малих Обреновића. Ја сам сео са човеком и предложио му да све окрајке бацимо и задржимо суштину човека. И Раде је пристао. Резултат тога је ова књига.

2.

Збирка је настала у размаку од, сада ево већ пуне, три године. Песме су биле завршене у првобитним верзијама. Раде их је доцније препевавао, мењао неке идеје и уводио нове. Учинило ми се у једном тренутку да расте с књигом.

Сада је вршњак и оних од тринаест и оних од сто тринаест година. Једноставно: вршњак је човечанства, које је, ма колико му доцртали бркове, детињство и чисто, а то значи: помало опоро, помало заслађено, и загрцнуто од плача, и голубије и лукаво у исти мах.

Ако је овај избор успео да догради тај свет, да очисти Обреновића од онаквог свакидашњег, самоме себи непотребног себе (а писац још како опасно уме да се заљуби у сваки свој у мукама изговорен ред) – мислим да је обављен један ваљан и даровит посао.

3.

Остане нешто мало горчине у устима и око ноздрва кад се окрене и последња страница ове књиге. Чак и тамо где се Обреновић шали, то није хумор широко отворених уста, то није клиберење каква све чешће доживљавамо у поезији за децу. То није достојанствени, грохотити смех једног свезнајућег писца.

То је некаква врста благог осмеха. Знате, ја сам увек тражио господина у поезији, па кад га нађем, мило ми је.

Рекао сам већ, има ту нешто уврнуто, нешто као мало извучено из виличног зглоба, час лево, час десно. Као да писац моли, невидљиво и нечујно присутан иза редова, да деца не одрасту одмах него да и њега сачекају, јер он је, забуном своје нежности, остао заигран на тој ливади урезаној у међубетонске просторе.

Урбана, вишеспратна поезија, са фасадама пресним, без мермера и малтера, избетонираним тако да се на њима још оцртавају трагови оплате – то је необична, Обреновићева, у сваком случају својеврсна поезија, која – то знају

графолози духа – не може припадати рукопису ни једног другог аутора, осим овог.

И у томе је Радетова највећа вредност и људска срећа.

(Предговор књизи: Ливада на бетону)

ЛИВАДА НА БЕТОНУ

Бетон смо обојили
у зелено
на сваки метар
жут
ил црвени
цвет.
Однекуд смо донели
осам
препарираних буба
и три
ноћна лептира.
О, како нам је лепо!
Играмо се,
по цео дан,
на нашој,
бетонској ливади.

ПОТОЧИЋ МОГ ОЦА

Мој отац је имао
поточић:
воденица на њему,
и рибе

које су се прањакале
с вечери и јутра.

Ја немам поточић.
Ни обично дрво.

Имам лифт,
асфалт
и
атомско склониште.

ЗА НЕКУ ДРУГУ ПОСЕТУ

У посету нам
тркнули
рођаци блиски,
доносе цвеће
и бомбоњеру неку.
Мама руже
у вазу ставља,
бомбоне
скрива у ормар.
Знам, однеће их
некоме
кад у посету оде.

МОЈ СИН ПРАТИ ЛИДИЈУ КУЋИ

Лидија је три куће даље,
у броју 11, зграда жута,
четири липе треба проћи
које увек миришу.

Синоћ га видех –
Лидију држи за руку,
за руку држи.
Онда се правда:
– Знаш тата, она се боји,
зато је држим за руку,
ал и ја се плашим
и ја се плашим....
То Лидији немој рећи,
другарски те молим.

Rade Obrenović

ZAPIS IZ PORODIČNE SVESKE

/treći deo/

Miroslavu Antiću

U porodičnu sveščicu
na zidu kuhinje
mama je tati poruku zapisala:
~Opet se, naš sin,
nočas napit vratio...
Tata je odgovarao mami:
~Ne vredi da razgovaram,
kaže da smo izlapeli, čangrizavi.
Mama je spremala tati doručak
i krišom, sa strahom, upisala:
~Kćerka dobila
ukor pred isključenje...
Tata doručak ni okusio nije
al zato je u svesku
pribeležio:
~Eh, kako sam umoran
od dečje ljubavi...
Potom, nekoliko listova praznih
pa poruka roditeljima:
~Otišao u diskač,
ne znam kad ću doći.
Bratovu rečenicu
sestra je dopunila:
~Ove sam noći i ja
u belom svetu... Ne čekajte me...

Post skriptum~
zajednička napomena roditeljima:
~Ostavite večeru na sto,
ne zaključavajte vrata...

Tata i mama ostali su sami.
Prelistavaju svesku.
Neka čudna kap
umrljala je dečje poruke.
Po prvi put
tata je istrgao list
iz porodične sveske
i nervoznom rukom zapisao:
~Deco, večera se odavno ohladila...

U svitanje sin i kćerka
odlepili su roditeljsku poruku
sa ulaznih vrata.
I nikako im ne bi jasno
šta se to odjednom
dogodilo tati i mami...

1985.

Перо ЗУБАЦ

РАДЕ ОБРЕНОВИЋ ИЛИ ОДБРАНА ДЕТИЊСТВА

Раде Обреновић се у литератури за децу јавља у време када су претходници тематски добрано освојили сав могући простор за нов приступ детету – читачу; у времену, дакле, једног добровољног епигонства великог броја дечјих писаца који су се касније, колико је ко умео, извлачили из литерарних капута својих претходника: јавља се као човек који је освојио свој простор: тематиком, језиком, начином контактирања са децом, својим виђењем значаја детињства за безболно одрастање, за мирно и спокојно старење.

Обреновић је писац урбаног миљеа, опорог, сивог, неромантичног, писац који је ушао у обрачун са Градом и са начином градског мишљења у корист права детета *на ливади на бетону*; маштања без ограда; али са љубављу, са разумевањем за родитеље који се јутарњим цедуљицама дописују са децом; најзад, Обреновић је први наш писац који је одбранио право на јединицу. Тај његов духовит, племенит, једноставан приступ детету, срочен најпре у језик којим деца данас говоре, чини га различитим, уникатним и веома блиским деци. Он децу разуме, он децу брани, али *он деци не подилази.*

Одбрана детињства, тог чудестног бунара из којег се увек може захватити спасоносна капљица бистре воде у свеопштој сузи безбрижја, које је даривано неким сретнијим генерацијама; можда је окосница његовог целокупног дела. Није случајно његова књига прича ПОСЛЕДЊЕ ЛЕТО ДЕТИЊСТВА толико читана и хваљена од старијих као и од деце, јер њена носталгија, мудро дозирање вредности живота кроз амбијенталност једног постојећег колико и непостојећег детињства, просто плени, нутка на промишљање, преиспитивање, нуди сећање као лек. Али сећање на неко будуће време. На време које ће деца учинити бољим.

Друга битна значајка је његов приступ породици као најбитнијем стожеру васпитања, осветљен и у његовим песмама и прози, виђен на телевизијским екранима у серијама ТВ Нови Сад, где писац у сталном сучељавању девојчице и дечака, маме и тате, даје један упросечен живот југословенске породице, али из угла детета, његове психе, његовог озбиљног односа према свету.

Обреновић о деци размишља озбиљно, он им верује, он говори из њих. Зато је његова литература толико пријемчива за децу са било ког меридијана, јер носи свеопшти *укус и мирис детињства*, коме превод на било који језик не може одмоћи.

Радећи брижљиво и дуго на једном избору Обреновићеве поезије за децу, Мирослав Антић је, између осталог записао:

"Раде Обреновић, то је сада већ недвосмислено јасно, има сопствени поетски свет... Кад нешто потпишем, брижљиво за то скупљам доказе. Довољно је, на пример, привирити у Обреновићеве драмске текстове и неке, мени драге прозне радове, па препознати не само штимунге, него и тренутке маштовитог сазревања и неке чудне, тајновите, опустошене (усудио бих се да кажем чак и помало изишле изван зглобова оног извртеног у литератури за децу), суморне, плаве, зелене, пепељасте тишине, као на сликама Живојина Мишкова или једног Клода Монеа из лондонског опуса којим врви Ерми-

таж...

Урбана, вишеспратна поезија, са фасадама пресним, без мермера и малтера, избетонираним тако да се на њима још оцртавају трагови оплате – то је необична, Обреновићева, у сваком случају својеврсна поезија, која – то знају графолози духа – не може припадати рукопису ниједног другог аутора, сем овог.

И у томе је Радетова највећа вредност и људска срећа.

Сем тог, и овим Антићевим речима назначеног, веома израженог, савременог, модерног, иновантног, оригиналног у литератури за децу Радета Обреновића, његов допринос стваралаштву за децу је вишеслојан и непоречив. Не само делом, но афирмацијом стваралаштва својих колега, писаном речју, усменом речју, издаваштвом, људском потпором и својим непроцењивим доприносом светској афирмацији *Змајевих дечјих игара*, Раде Обреновић је ушао у круг оних ретких који су једнако присутни у свим југословенским домовима, и не само њима, јер припадају свој деци.

Што би се рекло, то и деца знају. Тиме је све казано.

КАКО СМО ОТПУТОВАЛИ ДАЛЕКО

После пет дана
ево ме поново код куће.
Одједном,
неко на врата лупа,
звук се по соби разлива.
Узимам папуче на босе ноге,
а књигу
остављам по страни
и чујем глас који пита:
– Молим, тражите тату?
Није, није код куће,
негде је на далеком путу.

После
немир се у сузу слива
док ме у очи гледа:
– Знаш, тата,
једино ћеш тако
код куће бити, и мој бити.

Затвара врата,
незнанога нема, остајемо сами:
заједно одлазимо
на тај далеки, измишљени пут...

ЗАШТО НИСАМ НАПИСАО ПИСМО

Овог јутра
време је за писмо,
хоћу брату
три речи само.
Сина
по марку шаљем
а он –
доноси забавник.
– Ево, ово је за стрица
јер писма су досадна
у њима се много лаже
само сузе
и речи којекакве.

Тако сам брату
забавник послао...

БЕТОН, КРАДЉИВАЦ КЛИКЕРА

Јутрос, после кише,
пронашли смо глисту:
црвену, дебелу и лењу.
– Шта са њом?
питали смо се.
– Нека пробуши бетон,
имаћемо рупу
за кликерање.
Радила је глиста
три дана
без престанка
и одмора
ни јела,
ни воду да окуси
ал вредело није.
Онда је наишао човек
са великом бургијом.
Узвикнусмо гласно:
– Немамо где да се кликерамо!
Он је узео бургију
и гле,
рупа је брзо
готова била.
Играли смо се кликерима
а они су
некуд у земљу одлазили
више их нико видео није.
Земља је била гладна,
гутала је наше кликере.
За њима је отишла
и дебела, црвена глиста.
Сада се она,
под земљом,
игра са нашим кликерима.

БАЛАДА О КЋЕРИ И РОДИТЕЉИМА

Једна се кћерка
око кеве врзмала
око ћалца мазила
од њих је сву љубав
љубављу добијала.
Јединица кћерка
волела је мајку
јединица кћерка
обожавала оца
заједно су расли
и старили
скупа боловали
никад одвајали
Свуда нераздвојни,
љубав под љубав,
осмех су осмехом
узвраћали.
Никада тајне крили
лаж им је била
незнана реч,
једно другом
лепоту су говорили
лепоту чинили
живот увесељавали.

Једна се кћерка
око кеве врзмала
око ћалца мазила
док није одрасла.
Онда је себи
увртела у главу:
они морају
некуда отићи
негде их треба
на вечно сместити
можда у дом старачки?
Помало су глупи
одвише сенилни
неуредни

недруштвени
чангризави
болешљиви
ах, нико им у кућу
већ дуго не улази
ни они
другима не одлазе
на сваку част пазе
сваку кафу броје
љуте се на мене
још више
на другаре моје.

И једне вечери,
беху скупа,
буљећи у те ве
без гласа
кћерка саопшти:
– Ви ћете, родитељи моји,
у старачки дом
биће вам лепо...

Тата пребледе
мама у фотељу сруши
одједном, нестаде
слике на екрану.
– Зар смо то од тебе!...
– не доврши мама.
– Зар смо то!... не доврши ни тата.

И тако кћерка остаде сама,
заувек сама.

ДВА ДЕТИЊСТВА ЈОШ ТРАЈУ

Нас четворо – четири детињства... Два још трају. Ех, да нас је више било би и детињстава више. Штета – детињстава никада превише.

Укупно у нашој породици је већ одетињено око педесет пет година. Дакле, скоро једна старост састављена од година бивших и садашњих детињстава.

Тати и мами остале су успомене из времена када су били мали.

Сестри и мени још по неколико година детињства. Тако ће наша породица веома брзо остати – без детињства.

Онда ћемо се, сви заједно и свако за себе, подсећати на лепе, никада до краја одигране детињарије.

БЕТОНСКО–АТОМСКО ДЕТИЊСТВО

Мој брат вечито кукумавчи како му је детињство никакво. Тикван! Онда он није никакво дете. Ја просто не знам шта ћу од силних детињарија. Мало ми је двадесет четири сата. Одавно смишљам шта да урадим да се никада не смркне. Јер чим тресне ноћ чујем кевин глас:

– Улази у кућу... касно је.

Кева и ћале никако брата да истерају на улицу. Све га нешто мољакају, а он се предомишља. Што ли ја нисам на његовом месту! Иххх... Ретко кад би ме видели у стану... Изађем на улицу: немам где да се саплетем. Све је равно. Све је бетон. А моме брату то смета. Каже: "Много се угрувам..." Глупандер. Зар би он више волео да се ломата по неким пољима или планинама?

Тачно је да кевасија и ћалесија стално опомињу, мољакају, упозоравају. Ма, ја сам огуглала на све њихове страхове. Научила сам куда иду аутомобили, а како се крећу пешаци. Свако на своју страну и својим путем. Зашто онда да страхујемо? Појма немам!

Све у свему, мени је заиста супер у овом детињству. А не знам како ће бити у неком другом. Три пута сам крала туђе воће, два пута брала комшијско цвеће. Какви су то догађајчићи. Да не поверујеш. Све то испричам брату а он:

– Ма, ти си блесава. Зар то називаш детињством?

А шта би он хтео? Да се обесим, да висим о тераси са једанаестог спрата? Много је велики незадовољник а враг би га знао зашто.

Мој једини прави проблем је што то детињство неће још дуго да траје, ја се не бих макла из њега. Много ми је лепо. У школи немам никаквих проблема. Још да нам је разредни некакав. Ма, потпуно је незаинтересован за нас. Све акције које покренемо он стопира. Када њега не би било остала бих и без тог једног проблема....

Нема везе! Мојим клинцима (а имаћу их најмање шесторо) причаћу о овом разредном као о највећем, још невиђеном деда–роги. Ала ће се смејати...

И још нешто. Брат ме уверава да су наша детињства различита. Лупа. Како могу бити другачија када је међу нама разлика у тим годинама само пола основне, од најосновније школе, дакле два разреда. Он је што–шта помешао али нећу да се упетљам у његову рачуницу. Моја је јасна: обожавам ово бетонско–атомско детињство. Много је узбудљиво. Уффффф...

***

Избор из поезије и прозе Радета Обреновића:
Душица ОБРЕНОВИЋ

Живан ЖИВКОВИЋ

КЊИГА ТРОЈИЦЕ МАЈСТОРА

(*Поетске чаролије*; приредио и песме одабрао Раде Обреновић; портрете насликао Градимир Смуђа; краснописом песме исписао Оскар Штефан; Змајеве дечје игре, Нови Сад, 1993)

Поетске чаролије – осма књига библиотеке "Змај" остаће упамћена као издање не само Змајевих дечјих игара него и шире барем из неколико разлога. Први је свакако садржан у чињеници да се ради о дивот издању, изузетне техничке, графичке и ликовне опреме тако да се о књизи с правом може говорити као естетском (уметничком) предмету (артефакту). Други разлог садржан је у чињеници да је књига управо као естетски предмет "обликована" у три руке, односно да су на њој радила тројица мајстора – песник *Раде Обреновић* и ликовни уметници – сликар *Градимир Смуђа* и калиграф *Оскар Штефан*. Трећи разлог можда је и најбитнији: у *Поетске чаролије* уврштене су песме и за децу и за одрасле, а захваљујући ликовним прилозима Штефана и Смуђе, књига се с подједнаком пажњом и задовољством може читати и гледати. У том смислу она делимично подсећа на књигу/зборник *Шапућу детињства* коју је приредио Раде Обреновић и објавио је непосредно пре *Поетских чаролија* (исте, 1993. године), иако је њен документарни смисао савим друге врсте.

"Причу" о томе како је настајала и настала књига *Поетске чаролије* "испричао" је Раде Обреновић и као својеврсни предговор под насловом *Намерна случајност или случајна намерност* сместио на почетак књиге и у тој причи изложио је и критеријуме којих се придржавао при избору песама двадесет и седморо песника, али и друге податке које оваква, несвакодневна, издања подразумевају. Поменућемо неке од тих података.

Инспирација да се сачини један овакав избор песама за децу и одрасле потекла је – како вели Обрадовић – од песничких портрета које је радио Градимир Смуђа и који су добили "почасно место у, иначе, богатој ликовној збирци ове институције" (тј. Змајевих дечјих игара). Дубоко доживљавајући сликарске учинке Градимира Смуђе, Обреновић је одлучио да направи избор песама на задату тему, како сам каже, а задата тема у овом случају односила се на то да се у књигу укључе песме аутора које је сликар портретисао. Равноправно с песмама у књизи се појављују портрети њихових аутора. У две "позе" насликана су тројица писаца (Иво Андрић, Бранко Ћопић и Арсен Диклић), а Весна Парун је представљена чак у три. Сви песници заступљени су са по две песме – једном за децу, а једном за одрасле, осим Змаја чије је три песме Обреновић ставио на чело збирке (*Кад се сетим*, *Тихо ноћи* и *Дете и лептир*). Оскар Штефан је калиграфски исписао песме Јована Јовановића Змаја (*Кад се сетим*, *Тихо ноћи*), Иве Андрића (*Епилог*), Десанке Максимовић (*Ко хоће да доживи чудо*), Бранка Ћопића (*Мала моја из Босанске Крупе*), Душана Радовића (*Здравице*), Драгана Лукића (*Мали гроф у трамвају*), Стевана Раичковића (*Гурије*), Мирослава Антића (*Плави чуперак*), Бране Црнчевића (*Кад би мени дали*), Данила Киша (*Опроштај с мајком*), Добрице Ерића (*Моја кћи*), Павла Јанковића Шолета (*Кожа за двоје*), Радета Обреновића (*Запис из породичне свеске*) и Драгана Радуловића (*Одрасли свијете*).

Руковођен (стваралачком) знатижељом како би изгледао избор песме ако би се њихови аутори (која је изабрала и најпре "представила"

друга, сликарска "рука") нанизали по хронолошком реду, Обреновић је желео да учини још један – за оваково издање неуобичајен корак – да сучели једну песму за одрасле са једном песмом за децу истога аутора, односно аутора који су писали и за једну и за другу врсту публике, мада су се поједини од њих претежније обраћали младима, а други одраслим читаоцима. Кад је избор сачињен, догодило се оно што је Обреновић и слутио да ће се догодити – песма за децу нашла се тик уз песму за одрасле, али јој није "сметала", и обрнуто. Оне су – иако углавном добро познате просечно обавештеном читаоцу – чиниле једна другој неочекиван и необичан контекст, а овај је још више истицао њихову посебност и вредност. Према томе, Обреновићев експеримент показао се плодотворним с обзиром на то које је песме уврстио у књигу и то од аутора које сам није бирао. Шта–више, може се рећи да је избор *Поетске чаролије* особена антологија која од почетка није рачунала на то да буде свеобухватна, систематична и тематски јасно уређена, већ мозаик, настао као резултат стваралачке игре, и на којем се песничка реч, калиграфско писмо и слика комплементарно допуњују.

Још један потез Радета Обреновића као приређивача важан је помена: укључивање у избор *Поетске чаролије* и текстова за које се не би могло рећи да припадају песмама у ужем смислу те речи (иако се у поднаслову књиге каже: приредио и *песме* одабрао Раде Обреновић). Додуше, ради се о поетској прози или песми у прози Иве Андрића *Епилог*, из збирке *Ex Ponto* и приповедној прози (у стандардном значењу те речи) *Дечак и пас* Данила Киша. То што је у избор укључио Андрићев *Епилог* разуме се само по себи, али се исто тако може разумети да ни Кишова проза (осим формално) не стрши у књизи као проза јер је натопљена лиризмом и попут песме (или исповести) саопштене у првом лицу. На њеном фону ишчитана песма *Опроштај с мајком* добија на интензитету и лепоти, а са друге стране, само детињство којим се прозаист тако добро бавио Киш још једном озарује читаоца кад уз поменуту песму овог аутора прочита причу о пријатељству и привржености дечака и пса.

Као ни Градимир Смуђа, ни Раде Обреновић није поштовао национални кључ при склапању ове књиге, односно, ни на крај памети није му била идеја да са "стабла портрета" изабира само српске писце. У књигу су увршћени портрети и песме писаца који су део своје личности и стваралаштва уградили у *Змајеве дечје игре* и у Поезију, а ни једна од ових двеју институција (Змајеве дечје игре и Поезија) не признају као врховно начело оне садржаје који се подводе под појам националног и којима се, почесто, манипулише. Тако ће се међу корицама ове особене антологије наћи портрети и песме *Густава Крклеца, Весне Парун, Звонимира Балога* и *Луке Паљетка*, чија је матична књижевна припадност хрватска, затим *Ференца Фехера* (мађарска) и *Јураја Тушјака* (словачка). Њихове песме не звуче дисонантно у поетском потпурију у којем су се нашле. Напротив.

Осим ових и већ поменаних српских песника, у сликарско/песничком избору и колу обрели су се и следећи песници: Александар Вучо (*Мој отац трамвај вози*, *Мастодонт*), Момчило Тешић (*Држалица*, *Рат*), Арсен Диклић (једини песник заступљен једном дужом песмом – поемом *Плави кит*), Мира Алечковић (*Војводина*, *Заспанка*), Мирослав Настасијевић (*Плава песма*, *Доба љубави*), Љубивоје Ршумовић (*У једном дану*, *Кад би ми неко рекао*) и Перо Зубац (*Соба пуна мора* и *Деда је на брду изнад града*). Познате/непознате песме од Змаја (1833–1904) до Драгана Радуловића (рођен 1951), читане у контексту који им је одредио Раде Обреновић поштујући избор портретисте Градимира Смуђе, нема сумње, имају још шта да кажу читаоцима, јер су их писали истински песници, као што их је и одабирао песник и човек који се добро разуме у песничке послове.

На једном месту у свом предговору поред синтагме *поетске чаролије* којом је крстио свој избор, Раде Обреновић је употребио и синтагму *поетске враголије*. Она се, дакако, може применити и на песничке текстове за које се као приређивач одлучио – бар оне који су намењени деци, али далеко пре и адекватније за ликовне прилоге (портрете) које је радио Градимир Смуђа. Портретишући песнике, Смуђа се – једноставно речено – играо, враголасто и озбиљно у исти мах, јер је у портретима који наликују карикатури, "саопштавао" ликовним језиком душу и дух, карактер песника које је сликао, али је показао још нешто – да је осећао и њихову поезију и да је понешто из те поезије пренео на слику. Треба се, на пример, само мало задржати на Змајевом портрету па да се осети не само Смуђина духовитост или инвентивност у експресивном смислу него и његово проницање у психолошко и стваралачко у Змајевој личности: "његов" Змај је *двонос* и *троок* – дакле, песник свима знан по благом лику и нарави, али и по "страшном" надимку (*Змај*), па је тај "страшни" надимак управо и наглашен тим носевима и очима (јер је *змај* митско чудовиште). Десанка Максимовић, с чипканом брадом и положајем како седи, подсећа на девојчицу и Смуђа је, дакле, с потезом или два дочарао "вечиту младост" наше најугледније песникиње, односно, открио у њеној поезији и личности оно "вечно младо" које је зрачило до последњег њеног дана и даха. С портрета Душана Радовића гледа вас човек за кога бисте рекли и да је меланхолик и мргодни зловолко, а у исти мах осетите да су његова зловоља и меланхолија, у ствари, само средства за одбрану од света и нека врста маске пред тим светом. И тако даље, могло би се кренути од једног до другог портрета и о сваком испричати причица, мање или више узбудљива, но једно је сасвим сигурно: сваки од двадесет и седам портрета је жив и на сваком је препознатљив ликовни рукопис *Градимира Смуђе*.

На крају, треба још једном рећи да је лепоти ове изузетне и у нашем издаваштву јединствене књиге знатно допринео својим краснописом *Оскар Штефан*. Његова вештина је од оних племенитих вештина којима су били обдарени некадашњи калиграфи и преписивачи, док није пронађена штампарија, односно књигопечатња. *Поетске чаролије* су захваљујући и Штефановом раду нека врста споменика и спомена како на песме и песнике који су уврштени у избор Радета Обреновића, тако и на један од најцењенијих заната – занат рукописања као уметности. У том умећу Оскар Штефан се показао као истински мајстор. У сарадњи са двојицом већ помињаних уметника/мајстора и пријатеља – Радетом Обреновићем и Градимиром Смуђом, учинио је да књига *Поетске чаролије* буде и остане и уметничко дело и естетски предмет, а поврх тога и живи споменик песницима којих више нема, почев од протомајстора српске поезије за децу – Змаја Јована Јовановића па до оних који су нестајали један за другим током протеклих двадесетак година (Иво Андрић, Александар Вучо, Десанка Максимовић, Густав Крклец, Момчило Тешић, Душан Радовић, Ференц Фехер, Данило Киш, Јурај Тушјак и Мирослав Антић). На жалост, њима се ове године придружио и један од тројице мајстора који су радили на *Поетским чаролијама* – мештар од версах, како би рекао Драгомир Брајковић – *Раде Обреновић*. његов лик, осим у сећањима, на фотографијама, филмовима или видео-тракама, живеће и на Смуђином портрету, а *Запис из породичне свеске*, посвећен Мирославу Антићу, живеће и у калиграској верзији Оскара Штефана. Лепши спомен почившем пријатељу нису могли да подигну – учинили су то нехотице и оним што је у њима божанско, творачко – својим талентом, тј. способношћу да се стваралачки потврде као уметници.

МОЈ ПАС РЕЖИ НА ТЕЛЕФОН

Имам пса
на деветом спрату
и увек зарежи
кад телефон зазвони.
Има на то права,
не занимају га
бонтони.
Комшија се на псећи лавеж
јежи,
умирујем пса, ал' шта вреди
опет телефон,
мој пас
од њега не бежи.
Подигне слушалицу
и разговара са другим псом,
чујем његове ав ав речи:
– Најтежи је псећи живот
небодерских паса.

ЈЕДНОМ КАД ОДРАСТЕМ

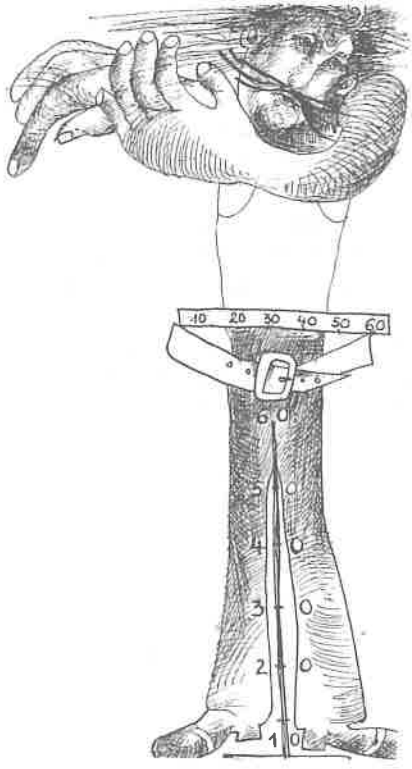

Једном, кад одрастем,
прво ћу
истући своју децу
нека се зна да сам јачи.
Затим, купићу све
што зажелим,
макар и немао пара
и бићу јако одрастао
и важан
зато што сам велик.
А први дан чим порастем,
даћу оглас у новинама:
ОД ДАНАС СВЕ РАДИМ У ИНАТ
РОДИТЕЉИМА
нека схвате
да више нисам клинац.

УМЕСТО БИОГРАФИЈЕ РАДЕТА ОБРЕНОВИЋА

ВОЗОВИ ОДЛАЗЕ, МИ МАШЕМО ИЗА ЦРВЕНЕ КУЋЕ

Касније је нестало сунца, нестало светла...

Тај дан је морао бити и леп и топао, и бар на трен миран, јер га је донео са собом. Престоницу, у којој је дошао на свет, никад није посебно волео. Превелике градове, превелике умове и превелике послове је радо избегавао.

Почиње да расте у Рибњаку, тик уз Дунав, из којег се тада још понекад могла пити вода, а умивање пред школу је обављано часком, у топлим данима једним скоком у реку.

Прикупља тајне живота, његове радости и туге, чудеса, и од тога гради свет својих књига. Још и данас, могу се срести ликови његових романа, како стари, дивни и смешни тумарају око Рибље пијаце.

Школу је завршавао уредно и у року, јер за оца официра санитетлију није постојао компромис. Ипак, успевао је да утекне свим могућим "очекиваностима". Па, сва она слатка бежања са латинског и математике, а на срећу, крај школе билијар и рингишпил код Клучека. А Клучек добар човек. Пет пута гураш рингишпил претоварен клинцима и једанпут се возиш фрај!

Био је мали, плав и дебео. Али, био је песник и на ту фору се допадао девојчицама. Ипак, био је искрен. Он кроз своју поезију никад није лагао.

Знао је да буде херој дана. Спашавао би унесрећене мачке и псе луталице из најстрашнијих мука, какве само људи знају да направе немоћнима.

Тако му је и живот текао. Мислећи да ће правда на крају увек тријумфовати, није ни имао времена да неправду осети на себи.

Па неразумевање од стране родитеља, па кирија у родитељској кући, па младост, па жена и дете, посао на грађевини, продаја књига са све дететом на раменима, студије, па опет жена и дете... А кроз све се развукло **списатељство**.

Сам себе је пратио оловком по хартији, успевајући да забораву отме и добро и ружно. И пуно књига, и безброј блокчића и цедуљица, и мисли по киши и на путовањима, и неки сасвим другачији људи и предели, и ово наше овде, и лудачка носталгија за старом Југославијом, и туга због брата, и срећа због живота и Игре, Игре, Игре и са њима боре и кичмобоља, и слатке муке и сузе, увек кад би у праскозорје 6. јуна падала киша...

Сви смо и нисмо били, мање–више пролазили, разумевали и не, могли и не, желели свакако, али заувек одани Змају, деци и писаној речи, били су ту.

Исто је био леп и 23. јануар 1995. године, али само на тренутак.

Касније је нестало сунца, нестало светла и упалили смо свећу.

Душица ОБРЕНОВИЋ

БИБЛИОГРАФИЈА

ПОХОД ПОНОРУ, песме (1972)
ПСИ СЕ ВЕЋ РАДОСНО ОБЛИЗУЈУ, песме (1973)
ТАТА, ЗВОНИ ТЕЛЕФОН, песме (1974)
ВОЗОВИ ОДЛАЗЕ, МИ МАШЕМО ИЗА ЦРВЕНЕ КУЋЕ, песме (1976)
МИ СМО СМЕШНА ПОРОДИЦА, роман (1977, 1979)
ПОСЛЕДЊЕ ЛЕТО ДЕТИЊСТВА, роман (1977)
ИЗ ПОРОДИЧНЕ СВЕСКЕ, песме (1980)
СЛИКОВНИЦЕ О ЖИВОТИЊАМА I–IV (1981)
ТАТА ВИКЕНД И МАМА ВИКЕНДИЦА, роман (1983)
СОЛИТЕР ЈЕ ДРВО, песме (1984)
РОДИТЕЉИ НА НАВИЈАЊЕ, песме (1986)
ЛИВАДА НА БЕТОНУ, песме (1989)
НЕ БЛЕНИТЕ У МЕНЕ, песме (1989)
ШАПУЋУ ДЕТИЊСТВА (1993)
ПОЕТСКЕ ЧАРОЛИЈЕ (1993)
ЗАПИС ИЗ ПОРОДИЧНЕ СВЕСКЕ, песме (НА ДРВЕТУ) (1994)

***

НЕСТАЛИ ОСМЕХ (1974), радио игра за децу
КУЋА СТАРОГ ХОНА (1977), радио игра за децу
РАСПАКУЈ КОФЕРЕ, ТАТА (1980), радио игра за децу
КАШИКА (1980), радио драма
У ГОСТИМА КОД ЈОВЕ ЗМАЈА (1983), радио игра за децу
ВЕЧНОВУК (1987), радио игра
ВИКЕНД БЕЗ ТЕЛЕВИЗОРА (1987), радио игра
УХВАЋЕНИ (1988), радио–драма

***

МО СМО СМЕШНА ПОРОДИЦА, I део (1979), ТВ серија за децу
МИ СМО СМЕШНА ПОРОДИЦА, II део (1981), ТВ серија за децу
ЛУТКАРСКИ ДИВАНИ, ТВ серија за децу (1982)
ЛУТКОМЕНДИЈА, I део (1983), ТВ серија за децу
ЛУТКОМЕНДИЈА, II део (1984), ТВ серија за децу
ПОСЛЕДЊЕ ЛЕТО ДЕТИЊСТВА (1987), ТВ серија за децу

РЕЧ У ЋУТАЊУ

Још увек је у мени неверица да разговарам само са књигама *Радета Обреновића*. А јесете Раде описивао онако присно како се заиста и живело у лавиринтима међуспратница, загледано у облачна седла, и водене коње, и тако... Био ми је први уредник, први новинарски задатак са дневницом за хлеб потписао ми је баш Обреновић у ИНДЕКСУ. Ма где био, ма кад се враћао нисам таван његове куће у Новом Саду, заобилазио; на том тавану за штампу се припремала књижевна ревија СТРАЖИЛОВО, многи писци или су истрајавали или су се првим књигама појављивали у едицији СТРАЖИЛОВА, опет Раде, и траје то Обреновићево СТРАЖИЛОВО и данас. Знам га дечачки осмехнутог када на ТВ екрану прича о детињству крај Дунава у подножју Фрушке, тај исти екран хранио је текстовима, и ноћни програм Радио Новог Сада путописним прозодијама.

Објавио је и *Гвоздену књигу песама*, опет први. Мени ће недостајати и његова реч и његово ћутање, умео је да понесе терет кад претегне раме ближњем. Оставио је целог себе у напону пуне снаге Змајевим играма, био је организаторски Змај, човек јаке воље за акцију, ех, Змају Змајево, а у мени неверица да је Раде отишао да опкорачи небеса; ја опет листам његове прозне и поетске књиге и с радним налогом у потпису његове племените руке зарађујем описани хлебни круг.

Милутин Ж. ПАВЛОВ

II

Стварања и појаве

Славољуб ОБРАДОВИЋ

ИГРА У ОСНОВИ ПОЕТИКЕ ГРИГОРА ВИТЕЗА

У незавршеном и нередигованом есеју "Детињство и поезија" насталом, по свој прилици, око 1960. године, *Григор Витез* пише о односу детињства и поезије намењене деци. Детињство је непресушни извор аутентичне поезије и "многи су пјесници, па и други умјетници осјећали везе и нити које их вежу за дјетињство у њиховом стварању". Одрасли стваоци непрекидно осећају потребу за повратком детињству. И сама реч детињство буди мноштво асоцијација на неповратну лепоту, "та ријеч има нечег што је само по себи један извор живих лирских жуборења у нама, као једна акумулирана снага којом смо заувијек цијепљени и која нас и даље чува од погубних рашчовјечења којима нам пријете суровости живота". У поменутом есеју Григора Витеза посебно је интересантно поглавље у коме песник размишља о смислу и значају дечје игре која је окосница у стваралаштву многих писаца чија је литература намењена деци и младима.

Пре него што укажемо на нека од Витезових размишљања о смислу и значају игре и односима детињства и поезије, задржаћемо се на проблему значаја игре. О значају игре за развој детета објављено је много радова у области психологије. Међу првима су се тумачењем дечјих игара бавили психоаналитичари Ана Фројд и Меланија Клајн.[1] У оквиру психологије игром се посебно бави тзв. развојна психологија. Већина психолога сматра да између дечјих игара и рада не постоји оштра граница. Деца у игри стичу радне навике и развијају способности. Игра најчешће помаже детету да експериментише "и да проверава своје способности, а да не мора да прими пуну одговорност за своје поступке".[2]

Дете најранија сазнања прима путем игре. Игра за дете представља нужност и скоро му је исто толико потребна као и нежност родитеља. "Она је аутентичан вид дечјег живота, који је у складу са његовим интелектуалним и телесним моћима".[3] Слободно се може рећи да је "игра начин егзистирања детета као својеврсног људског бића. Кад дете каже: хајде да се играмо, то значи: хајде да живимо на свој начин. Да живимо као деца, а не као одрасли".[4]

Старијима, и одраслима уопште, много тога у дечјој игри може се учинити смешним, невероватним, изненађујућим и фантастичним. Нормално, старији су заборавили детињство или им је остало у сећању као бледа успомена. За дете се управо у томе што је смешно, фантастично, изненађујуће и невероватно, налази смисао и лепота игре. Поред тога што дете најпотпуније испољава себе у игри, оно често настоји да свет и појаве прилагоди себи. Деца игри приступају спонтано, скоро нагонски. Правила појединих игара најчешће одређују сама деца. Ово се нарочито односи на оне игре које се сматрају колективним. Разумљиво је и то што деца не воле да им се неко, нарочито старији, меша у игру, да их омета и да разграђује оно што она стварају. Деца ће често сама срушити оно што су изградила, али то је њима дозвољено, јер творевина је и била њихова. Али, ако ту разградњу учине старији, или они који нису радо пихваћени у игри, који су ван дечјег колектива, онда је то недопустива грешка и деца је не опраштају тако лако. Нека правила игре, оне колективне, могу спутавати децу, али она су свесна тих правила још пре почетка игре и трудиће се да их не нарушавају да не би поре-

метила игру. Дете је правила прихватило добровољно, дакле, нису му наметнута, а све што дете прихвати добровољно подразумева и постојање осећања задовољства. Дете доживљава игру "као логичан привид да је игра збиља оно што се њом представља – али само док је игра".[5)]

Познато је да деца маштом оживљавају ствари. Посебно је интересантан однос деце према играчкама, нарочито њихов однос према луткама. Лутка је час мајка, потом учитељица, продавачица и тако редом. Пажљивим слушањем можемо чути како дете разговара с луткама. У питању је својеврстан дијалог, додуше једнострани јер лутке не одговарају на дечја питања, што је за децу врло мало важно. Она се понашају тако као да чују одговоре на постављена питања и ти одговори, онако како их деца замишљају, деца спонтано понављају. Важно је да се у таквом разговору дете "потпуно уноси у сваку мисао, и покрет".[6)]

Покушаји старијих да детету наметну игру најчешће су нерадо прихваћени од стране детета. Дете воли праву игру и њега не занимају неки посебни практични резултати које би можда могло извући из игре. Свакако би родитељи, па и васпитачи у предшколским установама и у школи, волели да дете обрати пажњу и на практичне вредности игре, али таква игра не би била права и спонтана. Прихватање практичних вредности игре захтева виши ниво рационалног ангажовања детета, а то је већ једна од теже савладивих препрека. Подразумева се да деца кроз игру стичу многе навике и корисна искуства, "разноврсне способности", смисао за друштвено понашање и слично, што могу да имају у виду једино васпитачи детета, док је то за природу дечје игре сасвим ирелевантно, и дете није и не треба да буде тога свесно. Јер, рекосмо, игра је за дете једноставно начин живљења, начин схватања света, начин сопственог постојања и испољавања свог бића".[7] Захваљујући дечјој игри може се говорити о особеностима дечјег света за који француски писац Клод Алвин каже: "Дечји свет није свет простора, то је свет времена, свет четврте димензије".[8)]

Дете се кроз игру припрема за будући живот. Одрасли, рад прихватају сасвим озбиљно. И дете игру схвата озбиљно. "Привлачност игре је у задовољству које детету пружа, у лагодном осећају импровизације ослобођене стега и логике рационалног мишљења".[9)] Дете се најчешће и најпотпуније манифестује кроз игру. Целовитост детета остварује се у игри и кроз игру. Дете, "укратко, господари у њој. Игра је за њега квалитет првог реда, интелектуални тип активности у коме мобилише све своје виталне, спонтане и изражајне могућности. Цео живот прихвата као измишљени свет, слободну и драговољну игру, извор радости и разоноде".[10)]

О игри се може говорити и као о значајном елементу дечје литературе. Реч је, пре свега, о лексичкој игри, тј. игри речима. Игра је, у поменутом смислу, у најтешњој вези с подручјем језика. У такозваној *нонсенсној поезији* најбоље се потврђује смисао игре у области лексичког слоја поезије намењене деци. У овом раду нећемо се задржавати на схватањим која игру речима сматрају псеудоестетском лексиком и лексичком акробатиком која је штетна за васпитавање детета и која отежава разумевање текста. Сасвим је сигурно, без обзира с ког се аспекта разматра феномен дечје игре, да она има веома значајну улогу у формирању правилне личности и правилном развоју детета. По мишљењу многих педагога и психолога, она дете чини срећним и радосним и једино тако може бити прихваћено од детета. Макаренко је у једном свом предавању за родитеље рекао: "Игра има важан значај у животу детета, такав исти значај какав код одраслог има рад, служба. Какво је дете у игри, такво ће бити када одрасте.".[11)] Игра је делатност кроз коју дете сагледава реални свет који га окружује и који оно

маштом мења и прилагођава себи. Код животиња игра је више израз нагонске делатности, она је чисто плод нагона. Дечја игра је, међутим, веома сложена социјална и психолошка појава и тако је треба посматрати.

Између поезије за децу и игре постоје многе психолошке сродности. Сем психолошких сродности игре и поезије за децу, може се говорити и о структуралним, функционалним и развојним везама.[12] Игра је важан чинилац савремене поезије за децу и врло често је предмет анализе и вредновања од стране теоретичара књижевности и других који се баве аспектима савремене поезије за децу. У песмама намењеним деци мноштво је најразличитијих поетских игара "и тешко их је све навести. Оне се остварују у дијалектичком јединству форме и садржине песме, у избору теме и духовитом приступу теми (хумор је једно од најважнијих обележја ове поезије), преко ритма, правилних и потпуних рима, али и одступањем од њих, кроз бројна понављања кључних речи или целог стиха, па и строфе, преко најразноврснијих питања која изражавају наивно–игриви однос према свету и животу, кроз обртање односа у устаљеном поретку ствари, који се остварује на принципу дечјих "мисаоних бесмислица", где се својство предмета А приписује предмету Б".[13] И симболичка игра и најразличитије поетске игре у поезији за децу имају важан гносеолошки и емоционални значај за развој детета. Дете путем игара сазнаје реалност, развија апстрактно мишљење, формира појмове, а све то "учвршћује његов положај према реалности".[14] Књижевна дела блиска деци тј. њиховим мислима и емоцијама, богате њихову машту, "буде узвишена осећања, развијају дечје имагинативне и естетске способности, служе њиховом сазнајно–интелектуалном развоју и духовном богаћењу, али у исто време, наводе га на променљива расположења".[15] У поментом смислу може се говорити о хедонистичкој и забавној функцији поезије за децу, о чулном задовољству које код деце изазивају песничке творевине.16) Основно обележје поетских игара у поезији за децу јесте да су оне стваралачке за разлику од неких дечјих вербалних игара или симболичке игре код деце предшколског узраста. Захваљујући игри, код деце се постепено шири спознаја света који их окружује и освајају многа подручја непознатога.

Вратимо се размишљањима *Григора Витеза* о смислу игре и о односу детињства и поезије.

Свет детињства има специфичне особености о којима мора водити рачуна песник који се жели обратити детету. У одређивању и набрајању особености детињства не могу нам много помоћи инструменти психологије и естетике. Многе од тих особености се не могу прецизирати. Исто тако не постоје неки готови и савршени рецепти како се пише песма за децу, "јер још увијек остаје да пјесму треба написати, да је она увијек једно мало ново откриће".

За разлику од оних који потцењују дечју поезију говорећи да је израз једноставности поетског изражавања и да у њој доминира извесна лакоћа, Григор Витез сматра да она "мора бити једноставна и крајње приступачна. У томе и јесте једна од њених највећих тешкоћа, али и највећих врлина".

Свет појмова код детета је доста ограничен. Та се ограничења односе на знање које дете поседује. Отуда је и тежина и уметност у стварању поезије намењене деци. Потребно је проговорити лирским поетским језиком који одговара природи детета. По Григору Витезу, "то значи, с максималном једноставношћу, с ограниченим бројем појмова градити поетски свијет дјетињства, бити довољно атрактиван и умјетнички жив да дијете, најискренији прималац поезије, може да прими".

Између детета и песника постоји сродност у неограниченој слободи. Дете најчешће не прихвата утврђене појмове, "већ све изнова ствара, а то заправо ради и пјесник". И песнике најчешће спутавају шаблони, утврђена знања и

појмови. Машта не воли спутавања већ слободно кретање. Искуство детета је врло мало и зато "асоцијације на које се ослањају метафоре морају бити из дјечјег искуства".

Лирски говор је близак детету. Дечјем сензибилитету посебно одговарају "хумор, наивност, немогућности, персонификације, извртање смисла, претјеривање, игра". Подручја непознатога дете осваја постепено и тиме се шире његова сазнања. То што дете воли игру, каламбуре, извртања и бесмислице, не значи "исто што и збрку, случајност, нејасност, недотјераност што–било трућање". Григор Витез истиче да дете "воли да је пјесма формално дотјерана до савршенства, тражи јасност концепције, приступачност, тј. да се све то може везати уз свијет његових појмова, да хумор може наћи одјека."

Дете, посредством поезије намењене њему, доживљава поетски говор одраслих. На песницима је одговорност у смислу успостављања праве комуникације поетским језиком који одговара дечјем сензибилитету и способности за доживљај поезије.

Григор Витез је пишући за децу полазио од народних извора и личних доживљаја из детињства, и то се осећа у многим његовим песмама. Он је имао пуно поверење у народног генија који "прати дијете од његовог најранијег доба, кад још не разумије говор одраслог, па даље, на његовом путу у живот". Да би зашао у дечји чаробни врт, народни стваралац је тражио погодне речи које дете "може својим невидљивим, ванредно осјетљивим радарима осјетити и прихватити".

Народни песник се детету најпре обраћао успаванкама, које су "први поетски говор одраслога малом дјетету којему се још не може обраћати рационалним језиком". Иза успаванки дођу тапшалице, ташунаљке, цупаљке, разбрајалице, бројанице. У поменутим облицима народног духа "наступа дијете као сам свој стваралац за своје потребе, према својој жељи, не обраћајући се на логику и искуство одраслих". Те најчешће кратке игре речима, у којима често уживају и деца и одрасли, привлаче пажњу детета и израз су "највеће стваралачке слободе и неспутане разиграности". Спонтана и аутентична народна поезија је својеврсни увод у игру.

Старији најчешће не схватају озбиљно дечју игру. Григор Витез указује на тај потцењивачки однос одраслих према дечјој игри. Игра даје стваралачки замах дечјој машти, "рађа јој крила, разиграва је". Често се приликом размишљања о дечјој игри указује само на физичку страну – на гимнастику и друга телесна вежбања, "а не води рачуна да је дјечја игра свестран начин дјечје активности, да је игра озбиљан начин дјечјега рада и у физичком и у психичком смислу". Григор Витез се чуди неразумевању одраслих за дечје разбрајалице и друге каламбуре и бесмислице. Чак и аутори читанки избегавају да у тако озбиљну књигу унесу нешу разбрајалицу. Исто тако, песник Витез нема разумевања за тзв. "готове" и "савршене" играчке за децу. Ефикасност таквих играчака се доводи у питање јер, по мишљењу песника Григора Витеза, оне поткрадају и сиромаше дечју имагинацију. Играчке су најчешће имитација стварнога и као такве ускраћују детету "стваралачки акт домишљања". И поред "савршених" играчака, деца често умиру од досаде жељна игре с другом децом која у игри знају измислити све. За дете не постоје ограничења. Оно може из свега "да извуче своју игру". Дете је "свемогући господар, оно оживљује, надахњује душу, даје законе своме свијету, одузима моћ, даје моћ, мијења. Руке рашири као крила и може да лети у висине, иако трчи по трави. Не важе закони које је наука открила, које одрасли познају. Дијете свој свијет и његове законе ствара по свом осјећају свијета, по својим жељама и сновима, по логици једног стварања које је у суштини поетско".

Деца од разбрајалица не очекују премного.

Довољно је да оне немају неко друго значење "осим живе игре ријечима, игре у којој има ритма и музике". Дечју машту посебно обузима нарочита тајновитост "нарочитих" речи те је скоро необјашњиво какве све асоцијације могу изазвати у дечјој души необичне и несвакидашње речи.

Треба указати и на Витезово изузетно уважавање народних загонетки које "носе у себи нешто од душе дјечје игре". Загонетке су настале у давној прошлости и израз су игре духа. Оне сакривају мисао, језгро и право лице користећи доста необично и неочекивано рухо. Циљ им је да изазову знатижељу, да развију искричавост духа и пуно ангажовање слушалаца у процесу одгонетања. У њима су невидљиве замке и заседе "које те вребају кад се нађеш у тим имагинарним просторима, опчињавају једном магијом ријечи, којој у игри фосфоресцира скривени смисао, обавијен чудесном метафоричношћу. Загонетке су, у ствари, поетске метафоре ванредне сажетости и кристализације". И након одгонетања загонетке, остаје да сија лепота поетске метафоре. Покаткад народни стваралац допушта себи толику слободу стварања и изражавања "да ствара игру необичних ријечи, које немају друга значења, осим да својом игром створе тек неку далеку јеку смисла". У српској књижевности, истиче Григор Витез, Змај је загонетке први наменио деци. У словеначкој књижевности Валентин Водник је такође исписао прегршт загонетки, а Отон Жупанчич је полазио од народних загонетки у којима га је опчињавала поетска игра. Деца нарочито воле загонетке, "те мале играчке духа које светлуцају необичношћу слика и жуборе игром ријечи. Оне припадају оном роду поетског стваралаштва које подстиче машту и богате моћ дјечјег домишљања".

У поменутом есеју, Григор Витез пише да деца воле и друге народне умотворине "које је народни стваралац у првом реду њима намијенио": пошалице, ругалице, песме о природним појавама, набрајалице. Многе народне творевине повезује основна нит игре "на коју се нижу сва та шарена, свјетлуцава и варава зрнца ријечи". Поменута нит игре "даје карактер свему таквом народном стваралаштву у свијету, јер је то суштинска особина дјечје психе, а народни стваралац се показао као најбољи психолог и најсуптилнији пјесник дјетињства". У свету народног стваралаштва посебно је дошао до изражаја смисао за маштовиту игру смисла – бесмисла. "Основна црта такве игре је непризнавање конвенционалног, тражење нових могућности, немир и немирење с оним што већ знаш, загледање ствари са свих страна... Тако ради и експериментатор у најегзактнијој науци". Не треба страховати да ће деца, дружећи се с поменутим облицима народног стваралаштва, изгубити смисао за реално, "јер у таквој игри она још чвршће стају на тло, она знају (или не знају, свеједно је) да је то само игра у којој дух постаје само поузданији". У очуваном народном стваралаштву игра је одржала своју вредност без страхопоштовања пред логиком и граматиком. Та слобода у игри "и у стварању облика ријечи", без поменутог страхопоштовања, "презрела је нормално, усудила се прије̇ћи уобичајене границе својом игром којој је једина сврха. Она је недоступна објашњавањима".

Трећи део Витезовог есеја насловљен *Пјесници у свијету дјетињства* је, у ствари, кратак пресек историјског развоја дјечје књижевности у појединим земљама и епохама. Посебно је занимљив завршни део есејистичког текста у коме Витез размишља о бајци и о неспоразумима који су је пратили кад је у питању њено деловање на развитак дечјих душевних способности.

Григор Витез је, у свом песничком стваралаштву, инсистирао на игри дајући јој велики значај. У тексту "Детињство и поезија", који можемо узети "као песиково тумачење сопствене поетике", Витез пише и ово: "Та основна нит

игре на коју се нижу сва та шарена, светлуцава и варава зрнца ријечи, даје карактер свему таквом народном стваралаштву у свијету, јер је то суштинска особина дјечје психе, а народни стваралац се показао као најбољи психолог и најсуптилнији пјесник дјетињства. Није пуки случај што су дјеца најјаче пригрлила наше "изврнуте" пјесме, лажи над лажима, чуда невиђена, несловенску *Индију Коромандију*, енглеске "бесмислене стихове" (nonsens verses, nonsens songs), руске первертишке, нескладухе и биваљшчине".

У својим песмама Григор Витез је често полазио од народних мотива и зато смо указали на нека од његових размишљања не само о смислу и суштини народних умотворина, већ и о значају игре за развој детета. Игра је у дечјем песништву Григора Витеза "оплођујући центар".[17] Песник је схватио да је игра један од најбитнијих чинилаца који утиче на сазнајни и емотивни развој детета. Уочавамо то и у Витезовом обраћању деци на почетку књиге *Сто вукова*.[18] Реч је о поетском тексту и отвореном песниковом обраћању малим читаоцима. За разумевање песникове поетике, ваља указати на оне делове текста у којима он размишља о игри. У уводном делу текста песник је сам одредио тематску окосницу збирке песама "Сто вукова": "Ова књига могла би се звати и књига игара. Могла би се звати и књига смијеха. Или – књига пролећа. Или – књига шума, поља и ливада..." Ако се има на уму да је свету детињства скоро подједнако иманентна игра, смех и природа (у свим појавним облицима), онда се, уколико нема разложнијег размишљања, може учинити да у песниковом одређењу тематске структуре књиге има плеоназама. Али, ако се размишља о функционалним и структуралним односима између феномена игре и мотива, онда је јасно и недвосмислено песниково настојање да истакне мотивску разноликост песама и да, у исто време, укаже да је игри дат примат и да је игра у основи скоро свих песама. Песник се, дакле, према игри не односи само као према формативном елементу песме већ, напротив, изражава свест о личном увиду у све покрете које игра има у његовој поезији.

"Већина стихова", по мишљењу песника Григора Витеза, "је сваки час спемна на игру и шалу, па чак и на подвалу", те се зато "Сто вукова" може сматрати књигом игара. Једна од основних одлика детињства је стални немир код деце, њихова спремност на игру у сваком тренутку. Витез у стварању песме полази од поменуте ознаке детињства истичући персонификацијом да су у књизи "стихови спремни на игру" и да се, кад је у питању песма, успоставља друкчији однос између детета и поетске творевине, за разлику од неких дечјих игара у којима се дете сусреће с конкретним предметима као што су играчке. Као што се дете кроз игру учи да "мислећи дјелује", тј. остварује своју (замишљену) активност без материјалних објеката", тако и песма иде за тим да се "игра осамостали" као њен смисао. Реч је, дакле, о поетској игри која се разликује од чисто симболичке игре (у којој се почиње од конкретног манипулисања конкретним предметима – играчкама), о игри која је заснована на речима, вербалној игри у којој је остварен већи степен симболизације.19) "Основно средство играња сада постаје језик", то је оно што деци поручује песник Григор Витез. Деца кроз игру, захваљујући покретима маште, често производе имагинарне метаморфозе света по себи. На сличан начин и сличне структуре су и лирске супстанце у Витезовим песмама "грађене тако да оне постоје као играјући импулси, безбрижни и необавезни покрети ужарене маште из које сија дјечје биће".[20]

Григор Витез, у поменутом предговору књизи "Сто вукова", сасвим отворено комуницира са децом. Он зна, и то предочава, да му деца неће веровати, што и није тако важно, "јер ова књига није ни наука о природи, ни географија, ни наука о звијездама". Стиче се утисак да је

песник желео да мале читаоце, на себи својствен начин, кроз шалу и задиркивање, уведе у тајне песничког стварња, да им бар делимично одшкрине врата песничке радионице. Песник није научник и није његово да строго пази на научне законитости. Од песника се не траже егзактно утврђени подаци, озбиљне и стварне чињенице. Такве чињенице износи наука. Оно што би науци било недопустиво, чак и смешно, у песми и причи је дозвољено, скоро неопходно. "Има таквих пјесама које управо уживају у томе да им не вјерујете. Оне вас изазивају и све чекају нећете ли се дати натоциљати на танак лед. Али ви одмах прозрете њихову танку паучину којом хоће да вас сплету и смијете се јер се не дате лако насамарити. А то значи да можете да се упустите у игру без опасноти да ће вас изиграти".

Озбиљнија анализа Витезовог обраћања деци може довести до закључка да је и он као песник био свестан да језик песника иде испред науке, вековима пре. Без обзира што је и цела наука у симболима, речи као симболи су песницима и ближе и јасније него другима. Дечје поимање симбола је још специфичније у односу на одрасле. То је и разумљиво када се узме у обзир да су менталне слике у дечјој психи, оне слике које се стварају приликом читања и доживљавања песме, често у области сањарења, имагинације или унутрашњег говора, што није исти случај са одраслим читаоцима.

Игра у песмама помаже деци да провере "снаге и чврстине стварног расуђивања". Песник Григор Витез вели: "Ако се не дате у тој игри насамарити, то значи да сте побједници и да вам је срце здраво. Зато се и каже да је смијех здрав". Искрено је и песниково признање и откривање разлога којим се руководио пишући песме: "Ја сам их писао зато да вам причиним радост, да лакше осјетите оно што је лијепо у животу, да се смијете ономе што је смијешно и да послије читања ових стихова осјетите како вам је живот богатији за један људски куцај срца, за један топао људски осмијех, за један ведрији корак кроз живот". Племенитији циљ од овог песник себи и није могао поставити. Дечја песма је, у првом реду, игра, а присуство игровних елемената у дечјој песми је, кад су деца у питању, стимулативније од свега другог. Помињањем дечјег смеха и неверовања у истинитост онога о чему се пева у песмама, песник Григор Витез је посредно наговестио битне одреднице многих својих песама: присуство хуморног и нонсенсног.

Ваља истаћи да утилитарност песама намењених деци и игра, најчешће не иду заједно. Григор Витез је, у поменутом тексту, веома јасно изразио свој став о смислу песама које је посветио деци: "Жеља ми је да послије читања ових стихова лакше савладате своје задатке, да вам тешкоће буду лакше, да циљеве које сте себи поставили достигнете с успјехом и да будете ведри и неустрашиви пред оним што се зове будућност". Уочавамо да песник ни једном речју не спомиње дидактичност. Он је далеко од тога да деци дели савете и наравоученија чему су често склони родитељи и учитељи који су пребрзо заборавили детињство. Права и искрена дечја песма помаже деци да стално буду ведра и неустрашива какве су, најчешће, и многе игре у којима деца учествују. Григору Витезу је познато да као песник не сме бити на страни родитеља и учитеља. Он зна: непослушност је највећа врлина детињства. Он се према детету односи као уметник према уметнику, јер свако дете је и то. Он му открива једну дечју митологију (богатију од сваке друге), у којој све живи, дише, говори: и дрвеће, и поток, и звезде".21) Смисао дечјег песништва Григор Витез је увек доводио у најближе и најсмисаоније сродство с дечјом игром, и то је доминантна одредница његовог песништва.

1) Дечје игре и играчке врло често се користе, као и пројективни тестови, као дијагностичка и терапеутска средства како код деце, тако и код одраслих.

2) Др Душан Ђорђевић, *Развојна психологија*, НИП "Дечје новине", Горњи Милановац, 1978, стр. 116.

3) Момир Чаленић, *Књижевност за децу*, Новинско издавачка установа Интерпрес, Београд, 1976, стр. 21.

4) Милан Пражић, *Игра као слобода*, Културни центар Нови Сад, 1971.

5) Момир Чаленић, цитирано дело, стр. 22

6) Исто, стр. 22

7) Исто, стр. 22.

8) Клод Алвин, *Писати за децу*, "Израз", И, 6, Сарајево, 1957.

9) Тихомир Петровић, *Игра као елеменат дечје литературе*, "Педагошка пракса", Београд, 1992, бр. 201, стр. 3.

10) Исто, стр. 3

11) Преузето из текста Александра Анђелковића "Дете је у игри човек", "Педагошка пракса", Београд, мај 1991, бр. 179

12) Однос игре и поезије за децу треба да постане предмет интересовања развојне психологије. Ова грана психологије се до сада више интересовала за симболичку игру детета која, "према схватању развојних психолога, представља основну активност детета предшколског узраста и има важну улогу у целокупном даљем сазнајном и емотивном развоју детета".

13) Мирјана Митровић, *Психолошке сродности поезије за децу и игре детета*, "Детињство", Нови Сад, бр. 3, јесен 1981, стр. 213.

14) Исто, стр. 214.

15) Др Тихомир Петровић, *Хедонизам у књижевности за децу*, "Педагошка пракса", март 1991, бр. 171, стр. 1

16) По мишљењу Терија Иглтона хедонистички аспект као теорија о задовољству које дело пружа, резултира из психоанализе чији је "борбено интелектуални потенцијал управљен у испитивању најосновнијег питања: у чему људи налазе ужитак, а у чему неугоду: како их можемо ослободити патњи и учинити сретнијима". Тери Иглтон, *Књижевна теорија*. Превела Мила Перван–Плавац, Свеучилишна наклада Либер, Загреб, 1987, стр. 205.

17) Владимир Миларић, *Игра у дечјем песништву Григора Витеза*, "Умјетност и дијете", бр. 1/2, Загреб, 1987, стр. 100.

18) Григор Витез, *Сто вукова*, "Свјетлост", Сарајево, 1966, стр. 3–5.

19) Владимир Миларић, цитирано, стр. 101.

20) Треба истаћи да се структуралне везе између симболичке игре детета и игре остварене у поезији за децу уочавају и у песмама многих савремених песника за децу: Љубивоја Ршумовића, Душана Радовића, Драгана Лукића, Владе Стојиљковића, Звонимира Балога, Луке Пајетка, Пере Зупца, Милована Данојлића, Милована Витезовића и других. Ови песници остварују, у својим песмама, "најразноврсније поетске игре (фонетске, семантичке, морфолошке, афективне и др.) путем разигравања језика".

21) *Бранко Миљковић*, приказ збирке "Кад би дрвеће ходало", "Књижевне новине", бр. 111, нова серија, год. XI, 1960.

Бранислава КОВАЧЕВИЋ

ИМАТИ НЕШТО ОД ЛЕПОТЕ СВЕТА

Иво Андрић, као и већина истински великих стваралаца, писао је о деци и детињству. Приликом издавања његових сабраних дела 1981. уређена је посебна књига под насловом "Деца". Неке од приповедака које су ушле у ову књигу рекло би се да имају аутобиографски карактер: *Прва књига*, *Учитељ Љубомир* и др. Друге, у које је обично уведен наратор, имају мање акције а више филозофске потке, на којој су изграђени пишчеви погледи на свет. Две међу њима, "Змија" и "На обали" које као да образују капију кроз коју се може завирити бар мало у Андрићев духовни свет.

Радња приче (Змија) датирана је са годином 1885. и догађа се у Босни која је тада под аустријском влашћу. Био је то један од предаха између дуготрајних аустро–турских ратова који су пустошили Балкан. Личности су подељене у две групе – у првој су аустријски генерал, понемчени Србин из Лике Радаковић, његове две кћери и његов кочијаш Крањац. У другој, српско дете од тринаестак година, његова мајка, брат и сеоска врачара Смиља.

Генералске кћери васпитане у специјалном заводу у Бечу, путују преко Гласиначког поља на повећем одстојању од својих родитеља и млађа Амалија исповеда старијој Агати своје љубавне јаде који је чине несрећном.

На путу ће наићи на девојчицу коју је ујела змија, окружену мајком, братом и врачаром, који уместо праве помоћи коју не умеју и не могу да понуде, беспомоћно стоје и чекају да врачара учини чудо. Старија сестра Агата, тражиће да кочијаш заустави кола и покушаће, иако не зна српски језик, да убеди групу око девојчице да треба брзо деловати. Али, за прву помоћ нема ничега, па чак ни воде. Време за људе у босанској забити као да је стало. Дечак послан за воду у раштркане засеоке, никако се не враћа, а врачара упорно баје. Мајка себе удара у главу, али до њене свести као да не допире сва озбиљност ситуације. Генералска кћи, одрасла у другачијем свету, запањена је оним што види и ожалошћена што ће једно људско биће умрети само зато што је свет око њега успорен, инертан и као у неком дубоком сну. Она наређује свом кочијашу, који је такође спор, да брзо пође у сусрет њеним родитељима и донесе боцу коњака која може спасти девојчицу од тровања. Док чека његов повратак, она са сестром прича о беспомоћности света који живи у Босни, о његовој бедни и заосталости. Виђала је она сиромаштво и у Бечу, али то је тамо другачије изгледало и људи су били тако организовани да су могли да помогну. Овде, у Босни, нема ни лекара, ни лекова, ни хуманих организација. Напетих нерава, јер оток на нози девојчице постаје све већи и злослутнији, једва ће дочекати повратак кочијашев и пружити детету помоћ.

А онда ће, измучена призором и муком због беспомоћности сести у фијакер и почети да плаче. У њој, која је припадала шестом колену Радаковића који су верно служили бечки двор, преокренуће се нешто, и она ће се питати ко је крив за стање у коме је Босна. Кривац ипак негде мора да постоји. Кривац за патње толиких људи.

Сада ће млађа сестра тешити њу, и утеху завршити речима: "Зар вреди због Босне плакати!?"

"Змија" је прича о изненадном сусрету два света који иако су близу један другога никада се неће разумети. Заосталост има неки свој ира-

ционални живот који у овој причи оличава врачара Смиља Србијанка, за коју ће бити речено да опслужује неколико заселака. Ирационално се не може лако уклонити, јер је старије од разумског, рационалног. Из размишљања Агатиног читалац ће извући и поенту о свеприсутности зла које у различитим цивилизацијама поприма различите облике. То сазнање о сталном присуству зла јесте најдубљи слој ове приче. Ако бисмо улазили у социолошку анализу приче, могло би бити речи о бездушности Европе, која је Босну, један од бедема хришћанства ту надомак Беча, препустила азијатској заосталости. Опште људско добро, оличено у Агати Радаковић није ствар само њеног католичког васпитања, већ и њене природе. Историјски миље који није у причи директно назначен, назире се из података о години догађања онога о чему се прича. Андрић није писац историјских романа и приповедака, мада су многа његова дела стављена међу јасне историјске координате. Он је више од тога – повесничар зла и његове неуништивости. Када упознамо сва Андрићева дела која се могу везати за одређене историјске догађаје (велики романи и *Омер паша Латас*), ми стижемо до *Проклете авлије* као незаобилазне приче о променљивости људске среће и трајности зла, као и до једне нимало оптимистичке визије историје: "Историја није след разумних пројеката, појединаца и народа. Она је повест зла, крви, бруталних агресија и свих облика ароганције."*

Приповетка *На обали* скоро да и нема радње. Све почиње и завршава се у предвечерје летњег дана, када младић Марко, са групом вршњака из досаде прелази са једне стране Дрине на другу, и осамљен на камену медитира о сопственом животу и животу уопште. Прича ове врсте пре би могла ући у један други поетски круг него у овај у који је сврстана у напред поменутој Андрићевој књизи.

Искуство које је понео из детињства, стекао на школовању у Сарајеву, сусрети са другим људима, нарочито странцима који као да су пристизали из неког лепшег света, све је то у Марку пробудило сумњу, родило скепсу и учинило га критичним према постојећем животу.

И док наг у предвечерје подрхтава на обали, он преиспитује сопствено детињство и све приче о њему руши као шарену лажу: причу о оцу трговцу који то у правом смислу те речи и није, причу о наслеђеној кући "која се наслеђује као болест", причу о касаби која је једнолична и огољена као и њени житељи који не признају своје сиромаштво, о људима који "више живе од погрешне представе о животу, него од живота самог." У том сивилу, трепери шарена хаљиница девојчице Розе Калине, узвитлана у несташној игри у јари летњега дана. Девојчица која се другачије одевала и понашала од касаблијске деце, којој су завидели јер је долазила из за њих недодирљивог света, била је не само Маркова светла успомена већ и велики несрећник. Расла је у породици европски образованих људи, али био је то брак "двоје сувих, мрачних и бродоломних људи." Када је једном открила тајну свог рођења која је била узрок сталних свађа међу родитељима, у њу се увукао велики страх који није могла да савлада. Он ће у великој мери одредити и њен даљи животни пут.

Андрић изванредно живо портретише личности породице Калина, тако да у причи "На обали" као да има две приче – једна о Марку и касаби а друга о Калинама.

Антон Калина је због младалачког греха изгубио каријеру официра за коју га је отац, фабрикант пива, припремао. Флора Калина, некадашња лепотица, по мајци из племићке аустријске породице, због лакомислене удаје морала се задовољити мужем финансом и његовим службовањем по граничним местима царевине, које их је довело и у касабу на Дрини. Син брачног пара Калина ушао је у кадетску школу да оствари очев сан, и стекао особине аустриј-

ских официра које Андрић описује овако: "Аустријски официри имају нарочиту, традицијом освештану и васпитањем утврђену гордост коју испољавају према људима "који им нису равни", а то је деведесет одсто света који их окружује. Они се са тим људима не односе грубо или са отвореним презиром, него на један нарочит и нарочито презрив и осион начин пролазе поред њих, као да не постоје или као да су мртве ствари и бесловесна створења". Млади Калина проводи осамљеничке ферије у Вишеграду. Он има бицикл, дурбин и пушку птичарку, али нема – другове.

Непрекидно мешање јаве и сна, карактеристично за Андрићеве јунаке, присутно је и код младића Марка, који поставља једно од суштинских питања егзистенције: "Под несумљиви испит истине требало би ставити све, не само причање, него и све остало што се сматра стварним и истинитим, а није ни једно ни друго. Јер шта смо ми уствари, ми на овој пешчаној обали?" Пешчана обала могла би бити и живот људски. Осамљеност и сиромаштво из којег треба побећи назначени су у Марковом маштању као усечен пут што води обалом Дрине на ону другу страну, где би све требало да буде лепше и богатије. Чежња за лепотом и добротом присутна је и код Андрићевих јунака–деце. И зато Марко полубудан, на обали сања: "Не бити го, ни преморен ни жељан свега, на каменој обали у сенци када дан хладни и претвара се у сумрак. Не имати изнад себе недоступан пут, са још недоступнијим пролазницима и колима која брзо односе негде људе и живот. Имати нешто од лепоте света која овако на махове пресијава, као невиђена крилата дуга у брзом лету, од тога изобиља које мора негде да постоји иако се само назире и слути." То је вечна, недостижна плава птица сваког човека, и нагог младића на обали и распусног Ђерђелеза и босјака Ђоркана и варошког стрвинара Мустафе и многих других Андрићевих јунака. Обе приповетке које смо навели припадају оном кругу Андрићевих приповедака које је Исидора Секулић назвала "реалистичке и западноевропске по свему". Андрић је написао велики број приповедака и оне би се могле, како су то неки критичари и истакли поделити у три групе: оне које имају за тему оријенталне типове и њихове историје и чар источњачког причања, приче о католичкој Босни, или приче о фратрима, и приче о хришћанској Босни уопште и људима њеног поднебља. Приче које смо узели за предмет наше анализе припадале би последњој групи. њих карактерише чврст план причања,продубљена психологија личности, рационална употреба лексике и окренутост према личној историји главних јунака. Оне не причају о прошлости већ о тренутку у коме тече прича. Прошлост се само јавља када писац осветљава ближе личне историје актера приче. У првој причи, главне личности су жене (кћери генерала Радаковића, девојчица из Босне, њена мајка и врачара), а у другој, у којој је главни јунак младић Марко значајни за ток приче су два женска лика – Роза Калина и њена мајка Флора. њих писац доводи из прошлости у сећање Марково да разбију монотонију једног сиромашног и једноличног детињства и да трагиком својих живота употпуне туробну историју породице Калина. Женски ликови у овим причама разликују се од многих других са босанском тематиком. Жене су у њима активне личности а не само извор немира у касаби. Радаковићеве кћери предузимају акцију за спас детета од којег их дели друштвени положај, васпитање и језик. Флора Калина је у својој бурној младости кршила друштвене конвенције више пута, да би најзад спутана мрежама брака по нужди, сушила се и венула у босанској забити. њено једино оружје је мржња према супругу који је још дубље и страшније мрзео њу због своје промашене каријере и промашеног брака. Девојчица Роза Калина је васпитавана другачије од вишеградске деце. У сукобу са њима она ће бити од самог доласка у Виш-

еград. Она није пасивна девојчица, већ учесник у играма дечака, која уме на грубост да одговори истом мером. Она је нешто сасвим посебно у животу својих вршњака: "На њој су увек хаљине јасних и шарених боја. Тако је мајка одева. По цело лето могла се видети са друма као светла и јарка тачка међу мрком обалом и раштрканим ликовима дечака."

Када постане свесна узрока сталних свађа својих родитеља и чињенице да њен отац није Калина, она ће у себи сконцентрисати уместо дотадашњег страха, и мржњу према родитељима: "Роза се бојала и оца и мајке као једног загонетног, одвратног и опаког створења."

Марко ће, другим путем доћи до њега скриваних истина о забити и сиромаштву обале на којој је рођен и одрастао о породици која се зове трговачка а одавно то није и тада ће се и у њему јавити мржња на све обмањиваче у породици и друштву које прикривајући многе истине од живота праве његову имитацију: "А после, кад је одрастао, видео је да причу о прстену и риби препричава сиротиња свуда у свету, и да је стара колико и немаштина.

Обе приповетке имају снажну психолошку потку која је разрађена кроз поступке и мисли личности.

Као поетска доминанта *Змије* могла би се без резерве узети Исидорино запажање о једној другој врсти Андрићеве приче "многстрадална Босна, која као и болан човек нити је могла спавати, нити је дала другоме да заспи."

Прича *На обали* побуђује и на размишљање о ономе што се зове поетска визија пишчева, или старовременски – порука књижевног дела.

Андрић није тумачио ни живот ни историјско време. Мудар какав је био, знао је да је загонетка сувише дубока. Његове приповетке садрже нешто од онога што живот покреће, а он његове споредне манифестације. Није писао само о ономе што људско око види, јер је знао да очигледност често замагљује оно што треба видети. Андрић је писац трајности људског зла и сталног раскорака између јаве и сна, онога што јесмо и шта желимо да будемо. Он је и писац људског страха, онога што је биолошки дат човеку са рођењем, који разне идеологије покушавају да припитоме. Добро је, по њему, млађе од зла, и настаје као последица цивилизацијског реда и заједништва људи. Мрежа мотивацијских исказа има у делу увек своју тежишну и тачку, где се прелама угао пишчева гледања. Али доћи код Андрића до те тачке, није нимало лако. Јер шта значи оно: "Зар вреди због Босне плакати?" Да ли то, да Босна то не заслужује, или да је зло толико да се не може ништа учинити ни променити, или нешто треће?

Андрић је своје рефлексије затрпавао у дубље слојеве приповедања. Неке од њих можемо открити само у контексту ауторових коментара, или коментара фиктивног приповедача.

Обе приповетке које су предмет наше пажње имају нешто од хроничарског казивања, али психологија њихових личности упућује нас на модерну приповетку.

Изучавајући употребу књижевних средстава – индивидуализације лика, емотивни ток, мотивацију и друго, Никола Милошевић је дошао до сазнања да је Андрић писац меланхолије и трагике људске. Други теоретичар књижевности, Милош И. Бандић открије у Андрићевом делу *загонетку ведрине.*

Ведрина, које на први поглед нема, сакривена је у самом језгру књижевног дела овога писца за кога се никако не би могло рећи да је био оптимистички расположен према животу. Приповетка *Змија* даје за право првом критичару – зло је око нас, и ема разлога за наду да ће бити боље. Друга, пак указује на трачак светлости. Он је у причи *На обали* сасвим видљив: "Испливати из хладне воде и окретнути леђа свему, и маштањем и оном што је било, и чега нема, и што би требало да буде, и овој обали и овом животу. Пливати и испливати!"

То је Андрићева најважнија поетска порука.

КИРИЛ НАЗАРОВ

ЦВЕЋЕ МИЛО

АНТОЛОГИЈА БУГАРСКЕ ПОЕЗИЈЕ ЗА ДЕЦУ

(Од Петка Славејкова до Јанаки Петрова)

Превод и препев
МИЛОРАД ГЕРОВ
ДЕНКО РАНГЕЛОВ

НОВИ САД
1995

Кирил НАЗАРОВ

ЦВЕЋЕ МИЛО

Антологија бугарске поезије за децу

У свом историјском развоју, бугарска поезија за децу је прешла не толико дуг, колико плодотворан и узлазни пут. Пут, обележен знаковима високих домета – достојних сваке литературе. Реч је о њеним најлепшим, самобитним изданцима, који још од најраније младости воде дете бајковитим стазама знања, уметности, звучне бугарске речи...

Позвана да задовољи потребе живота, литература за децу је рођена још у далекој прошлости. Њени први почеци везани су за фолклор а прва остварења су народне песме, приче, пословице, загонетке... Касније, са појавом писмености, јављају се и прве књиге, претежно школски приручници.

Општи духовни успон у периоду Препорода подстиче и развој литературе за децу. Године 1824. у Брашову (Румунија) *Петар Берон* издаје прву бугарску штампану књигу *Рибљи буквар*. Она има световни садржај и спознајни карактер. А прва ауторска уметничка дела за децу се јављају средином 19. века. Њихова тематика је повезана са националним буђењем, ослободилачким борбама, патриотским набојем, са потребама школа. Аутори су претежно учитељи. Права уметничка дела стварају *Христо Ботев*, *Љубен Каравелов*, *Добри Чинтулов*, *Цетко Рачов Славејков* и др.

Од свих препородитеља, *Петко Славејков* ради највише у области књижевности за децу и зато га сматрамо њеним оснивачем. Године 1871. у Цариграду, он издаје први бугарски часопис за децу *Пчелица или ред књижица за децу*, који има енциклопедијски карактер. Такав карактер имају и неколико читанки, које Славејков саставља за потребе младе бугарске школе. Године 1885. у Пловдиву издаје своју збирку *Мале песме за децу нижих разреда*. Песме П.Р. Славејкова су прожете љубављу према отаџбини, породици, раду, учењу, природним лепотама...

ПРВА ЗБИРКА ПЕСАМА

А прва збирка у бугарској литератури за децу *Дечје гусле* припада Василу Н. Поповићу. Изашла је 1880. године.

Касније долази горостас *Иван Вазов*. Он издаје своју јединствену књигу за децу *Песме за малу децу* 1883. године. У песмама Вазова преовлађује патриотски патос, љубав према природним лепотама, учењу, лепотама свих годишњих доба.

Осим ове двојице најзначајнијих представника бугарске поезије за децу у зори њеног рађања и касније, лепу поезију ствара још неколицина песника као што су *Цани Гинчев*, *Константин Величков*, *Стојан Михаловски* и др. Постепено, поезија за децу креће путем правог уметничког развоја. Поменути аутори доприносе превазилажењу пуког морализаторства, голе дидактике, строгих поука, сувопарне декларативности, што прати прва учитељска дела за децу. Поменути песници доприносе проширивању тематских оквира и уметничком снажењу поезије за децу. Не занемарујући њене основне образовно–васпитне циљеве, они их постижу уметничким путем. На тај начин њен утицај на мале читаоце постоје трајнији и убедљивији.

Једна од најквалитетнијих црта бугарске поезије за децу је у томе што још у свом развоју и афирмацији полази путем хуманизма, реализма и демократизма. Тако су ударени њени чврсти темељи који прерастају у лепу уметничку традицију.

ТРАДИЦИЈА

Ту традицију успешно наставља следећа генерација песника за децу, који се афирмишу крајем деветнаестог и највише на почетку XX века: *Стојан М. Попов* (Чича Стојан), *Стојан Русев* (Деда Благо), *Цанко Церковски*, *Цоњо Калчев*, *Васил Ив. Стојанов*, *Стојан Дринов*, *Стилијан Чилингиров*, *Трајко Симеонов*, *Ран Босилек*, *Елин Пелин* и други.

Заједно са делима писаним специјално за децу, у литературу за децу се убраја и не мали број дела за одрасле, која су доступна дечјем схватању. Постепено она заузимају своје место у њој и доприносе њеном обогаћивању. Такве су неке од песама и поема *Г. С. Раковског*, *Христа Ботева*, *Љубена Каравелова*, *Стојана Михајловског*, *Пеја Јаворова*, *Христа Смирненског* и др.

Снажан полет у свом развоју литература за децу добија током двадесетих и тридесетих година нашег века. Нарочито је обогаћују својим стваралаштвом песници *Арсен Разцветников* и *Ран Босилек*. Афирмишу се многа нова имена, међу којима се истичу *Дора Габе*, *Елисавета Багрјана*, *Калина Малина*, *Емануил Попдимитров*, *Никола Вапцаров*, *Веса Паспалеева*, *Јордан Стубел*, *Лачезар Станчев*, *Асен Босев* и др.

Пошто је реч о поезији, нећемо се осврнати на остварења у прози у том периоду, када своја блистава дела стварају *Константин Константинов*, *Георги Рајчев*, *Светослав Минков*, *Ангел Каралијчев*.

НОВА СТРУЈАЊА

После Другог светског рата, бугарска поезија за децу проширује теме, мотиве и проблеме. Појављују се стваралачке физиономије неколико даровитих песника. *Асен Босев* привлачи мале читаоце својим полетом, незајељивим хумором и чистосрдачношћу; *Леда Милева* – бајковитошћу; *Цветан Ангелов* – оригиналном поетиком, осећајним лиризмом, ведрим хумором; *Николај Зидаров* својим заносом и очараношћу; *Иван Давитков* – богатим спектром ликова и колоритом; *Михаил Лакатник*, *Атанас Душков* и *Лачезар Станчев* – животворношћу, добротом и шаљивошћу. *Радој Киров* наставља традиције *Ран Босилка* и пише велики број веселих песама и римованих прича.

Слика поезије за децу постаје све шаренија и шира. Нове боје на тој слици уносе песници *Валери Петров*, *Анастас Стојанов*, *Андреј Германов*, *Марко Ганчев*, *Георги Струмски*, *Крсто Станишев* и др.

Свежа струјања у поезији за децу седамдесетих и осамдесетих година уносе *Иван Цанев*, *Кирил Назаров*, *Јанаки Петров*,, *Атанас Звездинов*, *Велизар Николов*, *Виктор Самуилов* и др. Њихови стихови освајају дечја срца слободном маштом, богатством ликова и духовитошћу, искреношћу и неусмереношћу, природном блискошћу са дечјом душевношћу.

Ако је потребно једном реченицом да се уопшти њена специфичност, онда је она у томе што од свог настанка, па све до наших дана, бугарска поезија за децу постиже највеће успехе у области литературе за најмлађе.

(Превео: Денко Рангелов)

ПЕТКО Р. СЛАВЕЈКОВ (1827 – 1895)

Петко Рачов Славејков рођен је 1827. године у Великом Трнову. Школовао се у родном граду, Свиштову и Елени. Самообразује се и постиже на интелектуалном и просветном пољу високи домет за време у коме живи. Ради као учитељ у многим местима.

Угледни писац, политичар, фолклориста, новинар и јавни радник. Године 1871. издаје први дечји часопис у Бугарској *Пчелица*.

ОТАЏБИНА

Лепа ли си, отаџбино,
име слатко, земљо рај,
срце младо и невино
за те дрхти, игра, знај.

Миле су ми све планине
– гледам север, гледам југ –
драге су ми све равнине
које овде бразди плуг.

Име твоје слатка реч ће
бити мени занавек –
ту где Дунав плави тече
и Марице слушам јек.

Све док живим, док свет бели
гледам, док је сунца сјај,
волећу ја срцем целим
земљу ту и народ тај.

Васил ПОПОВИЧ (1832 – 1897)

Рођен је 1832. године у Браили (Румунија). Учи грчку, румунску и бугарску школу. Средњу школу завршава у Кијеву, а високу на Московском универзитету. Ради као учитељ у Београду, Браили, Велесу, Пловдиву...

Његова књига *Дечје гусле* је прва збирка песама за децу на бугарском језику, објављена 1880. године.

ЦВЕЋЕ МИЛО

– Цвеће мило и прекрасно,
а слабашно стабло
што савијаш ти безгласно
своје лепо чело?

– Ах, дечаче, време љуто
на земљици влада сад.
Попари ме овог јутра,
ох, покоси слана зла.

Прошло већ је топло лето,
срећним данима дође крај,
умире и поље, ето,
пусто све је – погледај!

Гле, и птице слаткопојне
заћуташе, тугују.
Само вране многобројне
гракћу грозно, па... фију–у!

ЉУБЕН КАРАВЕЛОВ (1834 – 1879)

Љубен Каравелов је рођен 1834. године у Копривштици. Школује се у родном граду и Пловдиву. Неко време борави у Москви. 1867. године долази у Београд, и ту се повезује са бугарском емиграцијом и активно учествује у раду омладине. После тога одлази у Нови Сад, где сарађује са либералима. Ту је написао повест *Је ли крива судбина*, а исто тако и *Горку судбину* и доста чланака.

ПРОЛЕЋЕ ЈЕ

Пролеће је, и птичица
пева по Балкану,
зелени се и травица,
шљиве цвет осване.
А Мургаш планина још се
црни као врана,
тужно ли и јадно гледа
сестрица Балкана,
па му вели: "Ох, Балкане,
побратиме верни!
Тамно ми је пред очима
дани су ми црни!
Ја не могу и надаље
да трпим невоље,
и да гледам како Турчин
чедо моје коље;
Ја не могу и надаље
гледат себе, роба –
о слободи и о срећи
да сањам до гроба...
Калуђерских док је лажи,
раји нема среће –
Караџа слободу тражи –*
господара неће.

* Стефан Караџа – је бугарски револуционар, који се у прошлом веку борио против Турака за ослобођење Бугарске од вековног ропства.

ХРИСТО БОТЕВ (1848 – 1876)

Христо Ботев је рођен 1848. године у Калоферу. Отац му је био напредни учитељ у периоду бугарског препорода. Учи у Карлову и Калоферу, гимназију завршава у Одеси. После краћег учитељевања у Бесарабији и Калоферу, као емигрант ради у Румунији и развија активну револуционарну делатност.

Написао је двадесет песама, од којих су многе доступне и деци.

ХАЈДУЦИ

Ко не зна Чавдар војводу,
ко чуо није за њега?
Чорбација ли грабљиви,
или пак Турци сердари?
Овчар ли у планинама,
или пак клети сиромах!
Чавдар је дружину водио
равно двадесет година
и страшан хајдук био је
за чорбације и Турчина.
Али за рају сироту –
мајчино крило био је!
Песмом га зато проносе
шуме на Станца-планини,
трава са Ирин-Пирина;
Један је Чавдар војвода
био у оца и мајке,
и један верној дружини.

ИВАН ВАЗОВ (1850 – 1921)

Иван Вазов је рођен 1850. у Сопоту. Школовао се у родном граду, Калоферу и Пловдиву. Ради као чиновник, преводилац, уредник различитих новина и часописа, а неко време и као министар просвете.

Иван Вазов је још за живота стекао славу народног песника. За децу је објавио само једну збирку песама – *Песме за најмлађе* (1883). Али велики део његовог огромног стваралаштва је доступан деци и младима.

КОНСТАНТИН ВЕЛИЧКОВ (1855 – 1907)

Константин Величков је рођен 1855. године у Пазарџику. Школује се у родном граду, а касније завршава Цариградски лицеј. Ради као учитељ у Пазарџику и Пловдиву. После ослобођења Бугарске од турског ропства, постаје председник Окружног административног савета у родном граду, народни посланик, а био је и министар просвете.

Пише за децу и одрасле. Објавио је збирку песама – *Дечје гусле* (1894).

ГДЕ ЈЕ ЗЕМЉА МОЈА

Ако питаш зора где ме
огрејала први пут,
ако питаш земље где је –
најдражи на свету кут,

ево мога одговора:
Ту где тече Дунав плав,
где вал бурни Црног мора
са истока блиста сав;

горда где Планина Стара
јури звезду Даницу,
где Марица тихо шара
низ тракијску равницу.

Ту сам рођен! Мојих давних
прадедова ту је гроб,
ту вођаху битке славне
да не буде земља роб.

Бугарију, драга, мила,
с добротама безброј,
земљо, што си ме хранила,
прими овај поклон мој!

МАЈКА

Откад нас је родила,
неуморна, сваки час,
дању–ноћу, мати мила,
дрхтала је покрај нас.

Млеком нас је подојила,
успаванке певала,
слатке речи нам кројила,
у уста надевала.

Многе ноћи није спавала,
болесни када смо били!
Многе сузе исплакала,
Све док нисмо оздравили.

С којом тугом се сусреће,
кад бол сколи чељад малу!
Те радости и те среће,
кад о нама чује хвалу!

Мати наша – пати, грца,
а награду она неће;
Да волимо њу од срца –
задовољство јој највеће.

СТОЈАН ПОПОВ (ЧИЧА СТОЈАН) (1865 – 1939)

Чича Стојан је рођен 1865. године у селу Дивотину, Пернички крај. У бугарској књижевности је познат као мајстор стихова за децу. Објавио је велики број збирки песама: *Дечји букет* (1898), *За најмлађе* (1925), *Жалбе Зечића Батића* (1926), *Чикин букет* (1927), *Чикин дар* (1929), *Детелинице* (1931), *Чаробни чекић* (1935), *Причице за дечицу малену* (1939), *Птичице* (1939) и др.

КОД МАМЕ И КОД ТАТЕ

Како топло је, да знате,
код маме нам и код тате!
Око нас се много труде
и због нас се из сна буде.
Очи јутром чим отворим,
с ким бих реч да проговорим?
С нашом мамом, кротком милом,
као увек поранилом
тихо оца да пробуди:
да он оде да се труди –
да заради, купи праву
одећу, обућу здраву,
оловку и свеску ђаку –
све за дечицу нејаку.

Како топло је, да знате,
код маме нам и код тате!...

СТОЈАН РУСЕВ (ДЕДА БЛАГО) (1866 – 1938)

Стојан Русев је рођен 1866. године у селу Забернову, Бургаски крај. Завршио је гимназију у Сливену. Ради као учитељ. Уређује неколико листова и часописа а међу њима и први дечји лист у Бугарској *Славејче*, 1906. године.

ЗАГОНЕТКЕ

Одоздо лопата,
одозго коританце,
а у средини –
живо месанце.

(Корпача)

Беле пчеле
са висине
паде,
топло сунце
их припекло
па нестале.

(Пахуљице)

Живо, сиво,
скакуће –
никад мирно
код куће.
Купус једе
од реда,
у жбуну спава
и гледа.

(Зец)

Бијем га
колико могу,
оно брунда,
хвала богу!

(Буган)

ЦАНКО ЦЕРКОВСКИ (1869 – 1926)

Цанко Церковски је рођен 1869. године у селу Бела Црква, Трновски крај. Школовао се у родном селу Трнову, Пловдиву, Казанлаку и Силистри. Радио као учитељ у разним местима. Био је министар урбанизма, железница и просвете. За живота објављује две књиге за децу: *Говедарчићи* (1896) и *Дечје разговарање* (1905).

ОДЛАЗИ ЗИМО!

Одлази зимо,
пакуј вређу,
нећемо више
твоју одећу!
Нећемо више
огртач бели!
Нећемо више
пахуље беле,
хоћемо сунце
игре веселе.
Хоћемо птице,
зелене траве,
и љубичице
да нам се јаве.
Бежи, одлази,
зимо студена,
пролеће нека
буде ти смена!

ЦОЊО КАЛЧЕВ (1870 – 1942)

Цоньо Калчев је рођен 1870. године у селу Ђуљуница, Великотрновски крај. Учи у Трнову, Казанлаку и Софији. Више од тридесет година ради као учитељ.

Написао је ове књиге за децу: *Дечји пријатељ* (1898), *Летња шетња* (1902), *Песме и сличице* (1902), *Зимске вечери* (1903), *Весели другарчић* (1906), *Капљице росе* (1907), *Срећни дани* (1907), *Весело разговарање* (1908), *Ја и баба на бициклу* (1908) и др.

ШЕВА

Слаткопојне звуке ниже
шева што се увис диже.
Са лакоћом полетела,
кружи изнад наших села.

Кућама се приближава,
изнад башти обрушава.
И ко да њен звонки глас
мило збори сваки час:

"Хеј, сељаци, ватре живе,
погледајте своје њиве –
од рода је класје свело,
отежало зрно зрело.

Време жетве већ доспева,
срп у пољу нека пева!
Жетеоци наступите,
жито зрело покупите!

КИРИЛ ХРИСТОВ (1875 – 1944)

Кирил Христов је рођен 1875. године у Старој Загори. Учи у родном граду, Самокову, Трнову и Софији.

Песник, прозаиста, драмски писац. Пише и стихове за децу.

ЗИМА ИДЕ

Сваког дана, гледам с грана
сухог лишћа бег...
Ускоро ће да осване
свуд по земљи снег.

И димњаци задимиће
изнад кућа ред.
А потоци занемеће –
покриће их лед.

И клизања биће, па је
спреман дечак свак.
И веселе биће граје
док не падне мрак.

ЕЛИН ПЕЛИН (1878 – 1949)

Елин Пелин *(Димитар Иванов Стојанов)* је рођен 1878. године у селу Бајлово, крај Софије. Ради као учитељ, библиотекар, уредник музеја "Иван Вазов", уређује разне часописе. Мајстор је приче у бугарској књижевности. За децу пише приповетке, песме, роман "Јан Бибијан"... Објавио је велики број књига за децу: *Златна љуљашка* (1909), *Кумић Вучић и Кумица Лисица* (1918), *Горе Тилилејске* (1919), *Слаткоречива баба* (1919), *Правда и кривда* (1920), *Свадба Чернушка* (1924), *Цар Шишко* (1925), *Песмице* (1927), *Поточић бистри* (1930), *Дедина рукавичица* (1932), *Јан Бибијан* (1933), *Три бабе* (1940), *Свитац–свирац* (1940), *Страшни вук* (1944), *Приче и басне* (1949) и др.

ВОДЕНИЦА

У долу под селом
воденица стара,
усамљена
клопара, клопара:

– Стани, реко брза,
стани да одморим,
ево како радим
скоро век и пола...

Река долом јури,
пркоси том збору –
само једно мисли:
"Ка мору, ка мору!..."

ПРОЛЕЋЕ ДОЛАЗИ

Ах, осећам, долази
пролеће,
у рукама мирише му
росно цвеће.

Коса му је лоза вита
и бршљан,
на глави му венац бели
разбацан.

Одећа му – руже беле,
шљивов цвет,
са усна вредне пчеле
покупиле мед.

Са радошћу оставља нам
то прелепо лице:
висибабе, кукурек
и љубичице.

Осмех му као сунца зраци
са неба што слеђу...
Изаћимо, сви у сусрет
– новоме ПРОЛЕЋУ!

ПЕЈО К. ЈАВОРОВ (1878 – 1914)

Пејо Јаворов је рођен 1878. у Чирпану. Школовао се у родном граду, гимназију завршио у Пловдиву. Ради као телеграфиста у Чирпану, Старој Загори, Сливену, Странци, Поморју и Софији.

Један је од најистакнутијих бугарских песника. Написао је и неколико песама за децу.

ПРОЛЕЋЕ

Истопио се мартовски снег,
и сеоска речица, до јуче залеђена,
већ пеном облива свој брег;
од топлог ветра оживљена.

Од раног јутра, јарко светли
жарућа сунца, на плавом своду
небеском,
високо горе птица лети
и пролеће поздравља песмом.

Свуд присутан је живот, шум,
поље се за своје јунаке–ратаре буди:
препун је утабани друм,
којим већ журе на посао људи.

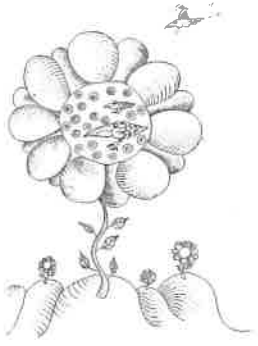

ЈОРДАН СТУБЕЛ (1879 – 1952)

Јордан Стубел је рођен 1879. године у Софији. Гимназију завршава у родном граду. Студирао је права на Софијском универзитету. Радио је као уредник часописа Савременик и на Радио–Софији.

Написао је низ књига за децу: *Нечувено* (1931), *Златна веверица* (1933), *Лакоми Живко* (1935), *Бакин вртић* (1937), *Лудорије маце* (1937), *Сурва, сурва година* (1938), *Бела Коледа* (1939), *Пољана јагорчевине* (1943), *Несташни патуљци* (1946), *Мишје царство* (1946), *Празнично звонце* (1947) и др.

БАБА МАРТА ЖУРИЛА

Маба Марта журила
мартенице везала:*
лила, и зелене,
беле и црвене.

Најпре гори пристале,
да би листом листале.
И да дођу селице,
све птице–веселице:
роде, певац знан –
наш кос лепотан.

Везала је баштама,
и цветним јој машнама:
далијама алевим,
божурима црвеним,
и осталом цвећу,
за здравље и срећу.
Јабуке да руде
крушака да буде.

А деци, висуљице
везала на ручице –
мартенице чудне
са црвеним ресама,
да се рано буде
и расту са песмама...

* *Мартенице*, или висуљице у разним видовима, од белих и црвених конаца. По народном обичају, људи их у Бугарској још и дан данас везују себи 1. марта са жељама за добро здравље.

ВАСИЛ ИВАНОВ СТОЈАНОВ (1880 – 1962)

Рођен је 1880. годиен у Трговишту. Школује се у родном граду, у Котелу, Лому и Шумену, где завршава Педагошку школу. Радио је као учитељ у разним местима.

Пише само за децу. Објавио је следеће књиге: *Песме за децу* (1904), *Код куће и у пољу* (1906), *Искрице* (1907), *Бициклистичке песме* (1907), *На припеци* (1930), *Кукурику* (1951), *Цигу–мигу* (19550, *Познаници* (1956), *Сунчане песме* (1956), *Огледалце* (1957), *Чији је петлић* (1957), *Голубићи бели* (1960), *Дедине загонетке* (1961), *Нова књижица* (1962).

ПИЛЕ, ПИЛЕ

Пиле, пиле
ја те знам,
хоћеш нешто
да ти дам?

Ево жита,
кључкај ти,
па ћеш петлић
постати.

СТОЈАН ДРИНОВ (1883 – 1922)

Стојан Дринов је рођен 1883. године у Панађуришту. Школује се у Падзарцику и Софији, где завршава историју на Универзитету. Студирао је и на Београдском универзитету. Радио је као учитељ и у народној библиотеци. Пише искључиво за децу.

Објавио је књигу песама: *Кукавица кука* (1919).

МАЈСТОР СЛАВНИ

Чувени је
мајстор стар,
зимски месец
Фебруар;
Заседне ли
овај баја,
шије, крпи
и прекраја!

Земљи ево
кожух меће,
па га реже
и окреће.

Реже, реже,
после шије,
– час га ево,
час га није;
Час он кожух
са земљице свлачи,
час јој ново одело
облачи.
Сече, шије
крпи, прави квар,
славни мајстор
Фебруар.

Дању, ноћу
мира нема.
Само ради,
и не дрема!

ЕМАНУИЛ ПОПДИМИТРОВ (1885 – 1943)

Емануил Попдимитров је рођен 1885. године у Грујинцима, Босилеградски крај. Учио у родном селу и у Босилеграду, а гимназију завршава у Ћустендилу. Студира филозофију у Београду, а завршава у Фрибургу (Швајцарска). Радио је као просветни радник у Лому и Хаскову. За децу је написао књиге: *Песме за младе* (1911), *Јагорчевине* (1926), *Воденичарка* (1926), *Виле* (1926), *Росне капљице* (1938), *Цар јануар* (1938).

МОЈИХ ДЕСЕТ ПРСТИЈУ

Имам десеторо
браће патуљчића,
скромних и послушних
вредних јуначића.

У игри и раду
увек ми се нађу:
Лопта у жбун оде –
они је пронађу.

Лекцију кад учим,
додају ми књиге,
увек вредно раде,
да ја немам бриге.

Увече ме свлаче,
у кревет отпреме,
чак и када спавам
не иду од мене!

РАН БОСИЛЕК (1886 – 1958)

Ран Босилек (Генчо Станчев Негенцов) је рођен 1886. године у Габрову. Завршава гимназију у родном граду. Студира словенску филологију и права на Софијском универзитету. Ради као адвокат а затим се посвећује дечјој књижевности. Уређује часописе *Светулка* и *Врабче* (Свитац и Врапчић). Најдуже је уређивао часопис *Детска радост* (Дечја радост) – (1923 – 1948).

Написао је много књига за децу: *Косић – Босић* (1923), *Кумић – Вучић* (1924), *Чик–чирик* (1925), *Баба Меца* (1928), *Зечић Батић* (1931), *Јежић Бежић* (1931), *Нерођена девојка* (1933), *Жива вода* (1934), *Веселе окице* (1936), *Смехотворци* (1937), *Бели петлићи* (1939), *Несташне ручице* (1945), *Зечић батић враголан* (1949), *Веселе приче* (1954), *Радост* (1956), *Чудновата свирка* (1958) и др.

РОДНА СТРЕХА

Кућа бела, ко из бајке!
Спреда липе две.
Ту пољубац мајке
значио ми све.

Колико сам само пута,
испод липе старе,
смејао се и скакуто
волео другаре!...

И палату да ми дају,
не дам родна врата,
мили куте, слатки рају,
ти ми вредиш злата!

ТРАЈКО СИМЕОНОВ (1886 – 1965)

Трајко Симеонов је рођен 1886. године у Шумену. Завршио је Педагошку школу и радио као учитељ.

Пише само за децу: *Златни облачић* (1926), *Ко је кога уплашио* (1935), *Шумске љубичице* (1937), *Деда и унука* (1938), *Капљице кише* (1948), *Мајске песме* (1956), *Алеве искрице* (1961), *Зечић Батић* (1963).

ЗАШТО?

Устајеш у зору тата,
радиш врло вредно,
а цела је твоја плата,
сиромаштво једно.

Сусед наш дремуцка вазда,
и не зна за беду,
а живи ко прави газда,
све му је у реду.

Ко у свету, реци тата,
тако живот среди,
једни живе богато,
а други у беди?

ДОРА ГАБЕ
(1888 – 1983)

Дора Габе је рођена у селу Харманлак, Добрички крај. Гимназију завршава у Варни. Своје даље образовање наставља у Софији, Женеви и Греноблу, где завршава француску књижевност. По повратку у Софију, посвећује се књижевном и друштвеном раду.

Пише поезију за одрасле, стихове и прозу за децу. Најзначајније књиге за децу: *Мале песме* (1923), *Калинка Малинка* (Буба мара Мара (1924), *Звончићи* (1925), *Бела љуљашчица* (1933), *Дивље крушке* (1934), *Кад сам била мала* (1939), *И ми најмањи* (1946), *Наша срдашца* (1957), *Капљице* (1961), *Јабучице* (1963), *Три поемице* (1964), *За сву децу* (1969) и друге.

БАКА

Мама каже, и бака је
некад, ко ја, била мала.
Ни да се обуче
тада није знала.

Кику плели јој позади,
у хаљини краткој била,
са оловком и са свеском
у школу је одлазила.

Смешно ми је кад помислим:
Бака моја, седа, стара,
кроз ђозлуке што ме мерка
и све гунђа дара, дара! –
Некада у школу ишла
са оловком и са свеском...

А хаљина на њој кратка!

Бако, мила, бако слатка!

ЈЕЛИСАВЕТА БАГРЈАНА
(1893 – 1991)

Јелисавета Љубомирова Багрјана је рођена 1893. године у Софији, где је завршила гимназију. Студирала је словенску филологију на Софијском универзитету. Ради као учитељица у Враци и Ћустендилу. Књиге: *Одскакутала година* (1931), *Звездице* (1938), *Чудесна јелка* (1942), *Срећни дани детињства* (1951), *Авион за Москву* (1953), *Воз* (1955), *Волим те домовино* (1956), *Крилата деца* (1960), *Лакокриле птичице* (1971), *Другарчић на путу* (1975) и др.

ВОЛИМ ТЕ, ДОМОВИНО МОЈА!

Волим те, Домовино, у пролеће,
у зеленом ђердану,
и с првим изниклим цвећем
у првом пролећном дану.

Волим те и лети, када
златно се класје зањише,
у пољу кад узаври жетва,
и кад се уморно дише.

Волим те, и када у јесен,
под бистрим небеским сводом,
сакупљам плодове с песмом,
са својим вредним народом.

Волим те и зими – белу,
под снегом неизбежним,
у цвету опет целу,
са цветовима снежним.

Кад, тиха и безгранична,
уз своје нежно срце,
с љубављу несебичном
и најмање пригрлиш зрнце.

Волим те, рођена моја,
у сваки час и дан,
спреман сам слободу твоју
да браним као сан!

АСЕН РАЗЦВЕТНИКОВ (1897 – 1951)

Асен Петков Коларов је рођен 1897. у селу Драганову код Горње Ореховице. Основну школу завршио је у родном селу, а гимназију у Великом Трнову. Студирао је словенску филологију на Софијском универзитету. Слушао предавања из естетике у Бечу и Берлину. Преводио је са старогрчког, немачког и француског језика.

Објавио је много књига за децу: *Јунак Гого* (1931), *Од ничег нешто* (1932), *Девети брат* (1934), *Коловођа Патаран* (1936), *Шта је то* (1943), *Комарац и Меца* (1946), *Свичев коњић* (1948), *Погоди шта је?* (1949), *Сто зашто* (1949), *Сложна дружина* (1950) и др.

КАЛИНА МАЛИНА (1898 – 1979)

Рајна Иванова Радева–Митева је рођена 1898. године у Софији. Гимназију завршава у родном граду а Педагошки институт у Софији. Ради као учитељица у Етрополу у Софији.

Пише поезију и прозу. Ауторка је првих романа за децу у Бугарској – *Златно срце* (1930) и *Сирочићи* (1933). Књиге стихова за децу: Кавалчић (1928), *Преди, преди, вретенце* (1930), *Морнарчић* (1938), *Малена житна зрнца* (1939), *Кошница* (1945), *Огрлица* (1948), *Тик–так, тик–так* (1954), *Пионири* (1959), *Другарчић из дечјих дана* (1961), *Сунчева сестрица* (1962), *Хеј стазице моја* (1968), *Плава марама* (1969), *Хиљадулеће* (1975) и др.

ЗБОГОМ

Испод плавих небеских двери
стасите јасике лишће трепери,
и неким тајним језиком збори
док лаке гране, беле, вијори.

Јато за јатом, птица се точи
нешто ту траже немирне очи,
трепере птичја полетна крила,
звони из кљуна песма им мила:

"У зору скуписмо све своје прње
осташе гнезда, врбе и трње,
одлази наша дружина цела –
време је растанку, јасико бела!

Опрости птичјем немирном свету
за сваку грубост, теби нанету,
за ране незнане, за лишћем свелим
по твојим нежним гранама белим!"

И разумеде тај језик птица
јасика бела тужнога лица,
"Збогом!" – граном немирном шапну,
први јој златни листић тад капну.

НАЈЛЕПША РЕЧ

Шта спаја децу на планети –
докле досеже земаљска шир?
То права је реч – што лети,
најлепша реч на свету – м и р.

Као звончић звони у нашој причи,
звуком испуњава цео свемир.
Песму нам лије, на песму личи,
најлепша реч на свету – м и р.

За мир се води битка у нама.
Мир желе сва деца света.
Реч м и р је исто што и реч м а м а,
која у нашим срцима цвета.

Шта спаја децу на планети –
докле досеже земаљска шир?
То права је реч – што лети,
најлепша реч на свету – м и р.

ХРИСТО СМИРНЕНСКИ (1898 – 1923)

Христо Димитров Измирлиев је рођен 1898. године у Кукушу. Основну школу завршава у Кукушу, а гимназију у Софији. За живота издаје само две књиге *Разнокалбарски уздисаји* у стиховима и прози (1918) и *Да буде дан* (1922).

ГАВРОШЕВА МАЛЕНА БРАЋА

Ти, од злобе саздан си сав,
о, разблудни и бучни граде,
залуд под светиљкама твој изглед плав
и светлосне твоје параде.

Јер сваке вечери плавичасте
ти сиромаштва видиш траг,
на изнуреним лицима дечјим
што увреде је тешке знак.

Од раскоши своје шта нудиш њима
ти – издашан једнима толико,
а према бескућнима гаврошевцима,
од раних дана жесток навелико?

Пред твојим блештавим излозима
застану они тако у групи –
колико туге у радозналим очима,
колико муке се накупи!

И опет одлазе у ритама
са уздасима, плашљивим, старим,
а у витринама – не питај! –
колико жељених ствари!...

Ти, од злобе саздан си сав,
о, разблудни и бучни граде,
залуд под светиљкама твој изглед плав
и светлосне твоје параде.

ВЕСА ПАСПАЛЕЕВА (1900 – 1980)

Веса Владимирова Паспалеева рођена је 1900. године у Ћустендилу, где и завршава гимназију. Студира словенску филологију на Софијском универзитету. Кратко време ради као учитељица, а после се у потпуности одаје стваралаштву. Објавила је велики број књига за децу: *Великденчић* (1929), *Очева земља* (1942), *Црвене папучице* (1943), *Ускршња свећица* (1943), *Весели чобанчић* (1943), *Милостива веверица* (1943), *Ласто, одакле идеш* (1945), *Кажњени лењивац* (1945), *Весели јежић* (1946), *Чудесни бисер* (1946), *Димитровска дружина* (1950), *Сунашце, здраво* (1953), *Прекоморске птичице* (1959), *Медна свирка свира* (1960), *Бодљикави гости* (1962), *Птичица–певачица* (1969), *Туп–туп ногице* (1970), *Лукави мишић* (1976) и др.

СВИРКА СВИРИ

Медна свирка свири:
"Тра–ра–ра–ра–ри–ри..."
Две се посвађале
бубамаре мале,
због кашике целе
чорбичице вреле
од печурки, знате.
И због две махуне
зрном грашка пуне...
Хоће да се млате.
Па дигле галаму.
Три дана и ноћи
свађа не свршава;
Нема ту помоћи! –
бумбар извештава...

МЛАДЕН ИСАЕВ (1907 – 1990)

Младен Исаев Младенов је рођен 1907. године у селу Баловица, Берковски крај. Учи у родном месту, Софији и Берковици. Пише поезију за одрасле и децу. Књиге за децу: *Пролећна радост* (1941), *Срце јуначко* (1945), *Чудноват свирач* (1947), *Великани* (1953), *Наша лепа земља* (1955), *Високе плаве планине* (1966), *У земљи сунца* (1977) и др.

ПЛАВЕ ПЛАНИНЕ

Те високе, плаве планине,
те реке и златне равнине,
то небо свилено, чаробних боја
– све то је Домовина моја!

Не могу, Земљо, да ти одолим,
волим те, као што мајку волим.
Ту, мила ми је свака птица,
и свака, из земље никла травчица...

Твоја језичка врела и чесме,
твоје чудесне приче и песме,
свуд твоје звучно богатство плени –
реч родна, Бугарска – најдража мени!

Кад гледам високе плаве планине,
и слушам река шум, долине –
у јеку Пирина и Риле,
глас чујем Домовине миле!

ЛАЧЕЗАР СТАНЧЕВ (1908 – 1992)

Лачезар Станчев је рођен 1908. године у граду Вршецу, Монтански крај. Гимназију завршава у Софији, а романску филологију на Софијском универзитету. Ради као учитељ, главни уредник часописа "Чавдарче", "Дружина" и "Славејче".

Књиге за децу: *Зечић Батић као воденичар, Зечић, Јежић и Лисана* (1949), *Већ сам ђак* (1955), *Точак године* (1974), *Вртешка-смешка* (1978), *Зашто сам побегао од куће* (1979) и др.

ДАЈ НАМ ВОДЕ

– Дај нам воде, еј ти море,
уста нам од жеђи горе.
– Од те воде уста бриде,
облацима горе иде.
– Дај, облаче, ослободи
мало воде – коси годи.
– Вода се у реку слила,
купају се деца мила.
– Дај нам воде, реко вредна,
дечица су страшно жедна.
– Потражите од језера,
сва ми вода тамо смера.
– Дај, језеро, воде нама,
захватимо ручицама.
– Са чесама децо, пијте,
руке, очи, лице мијте,
вама треба чиста вода.
Само таква вода годи,
здравље је у чистој води!

ГЕОРГИ ВЕСЕЛИНОВ (1909 – 1978)

Георги Владимиров Веселинов је рођен 1909. године у Софији. Основно образовање стиче у селу Рани Луг, Пернички крај, а гимназију учи у Кнежи и Белој Слатини. Завршава словенску филологију на Софијском универзитету. Ради као учитељ у Кули, Пловдиву и Софији. Од 1947. године па до краја живота, предаје књижевност на Софијском универзитету.

Најзначајније књиге: *Батица каже* (1947), *Златни пламенчић* (1947), *Поточићи певају* (1948), *Да читамо и бројимо* (1965), *Мајчица сенчица* (1968), *Весео календарчић* (1967), *Дуга* (1971), *Неустрашиви јунаци* (1972), *Јеленска шума* (1972) и др.

ЧИСТУНИЦА

Моје мače
црног чела,
много воли
млека бела.

Јутрос, меру
није знало,
у млеку се
окупало.

Наш прљавко
има стида,
ћутке стоји
покрај зида.

Запреде –
у игру хукну,
нањутих се –
он умукну.

Шапицом се уми
врцну ко чигра,
и опет поче –
весела игра.

АТАНАС ДУШКОВ (1909)

Атанас Гаврилов Душков рођен је 1909. године у Копривштици. Учи у родном граду, Монтани и Софији. Студирао словенску филологију на Софијском универзитету. Ради у редакцијама листова "Ден" (Дан) и "Земеделско знаме" (Земљорадничка застава) и дечјих часописа "Кладенче" (Кладенчић) и "Славејче" (Славујак).

Књиге за децу: *Смешне приче и песме за децу* (1935), *Весели доживљаји, Песме за мале и велике* (1935), *Весела путовања* (19370, *Шумске јагоде* (1938), *Роде* (1942), *Мајчино срце* (1946), *Изворчић у шуми* (1947), *Зоолошки врт* (1958), *Јунаци–весељаци* (1960), *Зечева љуљашка* (1963), *Шумска стреха* (1969) и др.

ЈУНАЧИНЕ

Две мачкице, са мачкићем – хоп,
кренуле у кратку шетњу – стоп!
Одједном, ту – пред мачићима:
два мишића са брчићима!

Чим мишићи на пут стали,
мачићи се – препали,
и бржи од мање,
побегли у жбуње,
читави и здрави –
КО ЈУНАЦИ ПРАВИ!

НИКОЛА ВАПЦАРОВ (1909 – 1942)

Никола Јонков Вапцаров је рођен у граду Банско 1909. године. Прогимназију завршава у родном граду, учи гимназију у граду Разлогу, завршава Морнаричку машинску школу у Варни. За живота издаје само једну збирку песама за одрасле. За децу је написао неколико песама.

Због револуционарне делатности, осуђен је на смрт и стрељан у Софији 1942. године.

МАШИНОВОЂА

– Тата мој, ти радиш много,
уморан си скроз.
Одмори се – рече Гого,
а ја ћу на воз.

Најпре ћу у гар завући
образе и главу,
затим поносно обући,
твоју блузу плаву.

Кад ме виде, издалека,
повикаће роље:
"Види правога човека,
и машиновође!"

Мислиш, биће ту и трача...
Ал видеће тада!
Само нека за ложача,
дође чика Влада.

Лопате кад се прихвати,
колико га воља,
видећеш воз; то наш тата
јури преко поља...

У станици, кочницу ћу
притиснути јако,
да ми не би ни за корак
воз измако...
Отац гледа строго,
ал све мисли гласно:
"Возовођа биће Гого,
То је барем јасно!"

АСЕН БОСЕВ (1913)

Асен Иванов Босев је рођен 1913. године у елу Руска Бјала, Врачански крај. Завршио је Педагошку гимназију у Берковици. Кратко време ради као учитељ у родном крају, а после долази у Софију где завршава права и друштвене науке. Ради као новинар и главни уредник листова "Стршел" и "Септемвријче", као дипломата у Москви, директор Дома књижевности за децу. Пише превасходно за децу.

Књиге: *Радостан живот* (1941), *Чудна времена* (1945), *Градитељи постаћемо* (1947), *Пионирска радост* (1952), *Не радите као они, да вам се не смеју* (1953), *За вас децо* (1955), *Приче, загонетке и веселе причице* (1957), *Песме, смех и догодовштине* (1935), *Приче славне и догађаји забавни* (1969), *Књижице моја слаткоречива* (1970), *Увек са вама* (1973), *Скок–поскок* (1973), *99 загонетки и још понешто* (1980) и др.

ЧАРОБНИ ПРУТИЋ

Чаробни прутић
Радоје има.
Устреба коњић:
узјаше. Штима!

Скаче ли скаче
тај прутић,
а одмах затим
постаје тромбончић.

Њиме он свира:
тра–та–та–та!
Лако се шири
свуд песма та!

У простору је клис,
лету склон.
Баци га увис,
постаће – авион.

Чаробни прутић
има Радоје,
славни чаробњак
с прутићем то је!

РАДОЈ КИРОВ (1916)

Радој Цветков Киров је рођен 1916. године у селу Кутини, Софијски крај. Завршио техничку школу у Софији, студирао техничке науке у Прагу. Ради као уредник у часописима "Пламаче" и "Славејче".

Превасходно пише стихове и римоване приче за децу и сатиру за одрасле. Књиге за децу: *Два вола* (1947), *Бригадир Веселин* (1968), *Чаробно зрнце* (1970), *Три цврчка виолиниста* (1972), *Весела чета* (1973), *Момчић са звончићем* (1973), *Момак и сунчеви зрак* (1975), *Летећа свеска* (1976), *Бригадири весељаци* (1977), *Слонче и балонче* (1978), *Везана мечка* (1979), *Пуна корпа осмејака* (1982), *Чудна путовања Гоше фантазера* (1983), *Клизалиште облачића* (1986) и друге.

ПРТИНА

Снег до гуше, рекох: "Куку!
Овде нема пута!"
Узех баку тад под руку,
да ми не залута.

Бака иза мене гега,
тетура полако.
Ја пртину посред снега
правим – није лако!

Па како сам баш овакав
смео и јуначан,
у вртић сам стиго с баком
пре свих, врло тачан.

Сад ме мучи та дилема:
У вртић кад ходим,
да ли бака води мене
ил ја баку водим?

МИХАИЛ ЛАКАТНИК (1920 – 1974)

Михаил Георгијев Арнаудов је рођен 1920. године у Јамболу. Гимназију завршава у Софији. Ради као уредник у различитим дечјим издањима. Био је главни уредник часописа "Славејче".

Пише претежно за децу. Књиге: *Родна земља* (1953), *Мали уметник* (1954), *Бели брод* (1958), *Насмејани портрети* (1959), *Невероватни доживљаји расејане Биљане и лењог Живка, Поспанка* (1962), *Самописаће перо* (1964), *Деца сунчане земље* (1970), *Срећно на пучини, момче* (1973), *Јанкове патње* (1975) и друге.

ПОСПАНКО

Сунце је јутрос рано изашло,
првака једног да спава нашло.

И да га не би пробудило,
тог нашег лењог поспанка Тошка –
да се сакрије се потрудило
ту негде, иза ћошка.

А кад је сунце зашло за брег,
устао Тошко, пробудио се тек...
И рекао:
Ко каже да нисам вредан ђак?
Већ сам устао, а напољу мрак!

ЛЕДА МИЛЕВА (1920)

Леда Гео Милева је рођена 1920. године у Софији. Завршила је амерички колеџ у Симеонову, а затим Институт за дечје учитељице у Софији. Радила је у Радио–Софији, била је главни уредник часописа "Дружинка", директор Бугарске телевизије.

Пише превасходно за децу. Књиге: *Без кога се не може* (1946), *Зец у шетњи* (1946), *Нема времена* (1949), *Посред жита* (1952), *Вредна Меца* (1954), *Шетња кроз шуму* (1955), *Бркати Иванчо* (1957), *Шарена књижица* (1959), *Возић кроз град* (1959), *Ми смо ђаци* (1961), *Беле ласте* (1962), *Весели балони* (1963), *Стазама дуге* (1964), *Мали мађионичар* (1965), *Воз–јунак* (1967), *Јуначић са калпачићем* (1968), Цветне *приче* (1969), *Лишће брезе* (1970), *Дечак и звездица* (1910), *Кад лутке не спавају* (1973), *Дечји вртић 105* (1974), *Три слова* (1980), *Како долази дан* (1982), *Момак без имена* (1984) и друге.

ЗЕКАН СКАКУТАН

Цео божји дан,
Зекан скакутан,
играо се зането,
у шумици с ланетом.

Сунце оде – чаак!
И пао је мрак.
Тад Зека схвати
колико је сати...

Бежи и паничи –
ко што и приличи,
у мраку, до врага,
стази нигде трага!

Па село и плаче
малено јуначе.
Коме сад да каже
пут да му покаже!

У ручици белој,
с лампицом, под јелом,
мали Свитац тресну,
и лампицу кресну.

Зеку малог спази
засја му на стази.
Оде брзо Зека
мајци што га чека.

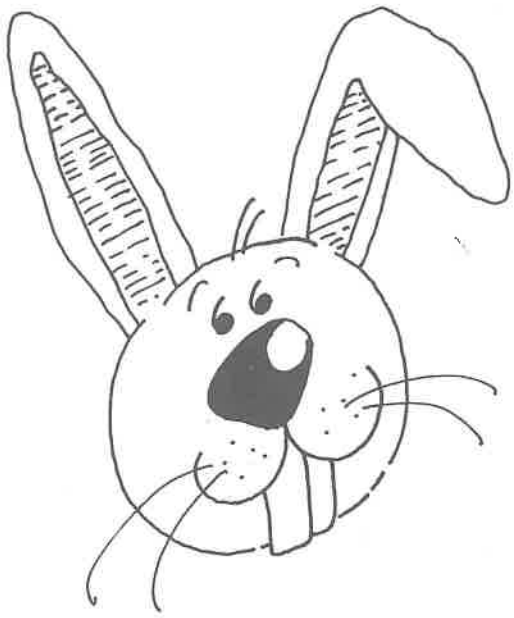

НИКОЛАЈ ЗИДАРОВ (1921)

Николај Иванов Зидаров је рођен 1921. године у селу Вабел, Трговишки крај. Основну школу завршава у свом селу, а средњу у Шумену и Трговишту. Високо образовање завршава у Софији. Радио је као уредник и главни уредник листа "Септемвријчке".

Пише и за одрасле, али књиге за децу и младе су његово основно стваралаштво: Артек (1952), *Пионирско срце* (1955), *Весео добошчић* (1956), *Срце под црвеном марамом* (1957), *Шака свитаца* (1963), *Домовина* (1965), *Подраниле јагорчевине* (1966), *Дечја небеса* (1967), *Коме се смеју звезде* (1968), *Песма ме води за руку* (1969), *Звезде на трепавицама* (1971), *Великденчићи* (1982) и друге.

ЧУДЕСНИ ДАН

Нека нас не збуни
љупки Први јуни.
Срећне нам биле
наше игре чиле.

Нека овог дана
срећна буде мама.
Нека има тата
синчића крилата.

Песме и елана
тог чудесног дана!
Јабуци – сунашце.
Голубу – зрнашце.

Нека нас не збуни
љупки Први јуни.
И срећне нам биле
наше игре чиле!

ИВАН КРСТЕВ (1921)

Иван Крстев Иванов рођен је 1921. године у селу Варани, Плевенски округ. Гимназију завршава у Плевену, а словенску филологију на Софијском универзитету. Ради као учитељ у Софији, уредник у Радио Софији и часопису "Септемвријче". Од 1962. године уредник је у редакцији "Дечје сликовнице" у издавачкој кући "Бугарски уметник".

Пише поезију и прозу за децу. Књиге: *До исте заставе* (1956), *Ко прави хлеб* (1958), *Електрична квочка* (1960), *Мајчина гордост* (1960), *Невидљиви остаје на обали* (1964), *Орлово перо* (1969), *У јабучару* (1973), *Обратна киша* (1974), *Луна парк* (1975), *Где лети је зима* (1976), *Хитро огледало* (1981), *Где живе дани* (1985) и друге.

МАЧОР С МИШОЛОВКОМ

Две сам мишоловке донео му, чак,
и комад сира... Ал да га је срам,
још мишића уловио није,
кад је пао мрак...
– А зашто?
Па сав сир је Мачор поклопао сам.

***

УНУК С БРАДОМ

Тужно баба–коза кроз сузе повиче:
– Јарету маленом, гле – већ брада ниче!
Да л' ћу моћи, Боже, стадо кад се гледа,
да знам ко је унук, а ко је ту деда?

ЦВЕТАН АНГЕЛОВ (1922 – 1982)

Цветан Ангелов је рођен 1922. године у Враци. Студирао је словенску филологију на Софијском универзитету. Радио као уредник у Радио Софији, часопису "Септемврийче" и издавачкој кући "Народна младеж" (Народна омладина). Од 1960. године био је главни уредник часописа "Дружина".

Књиге: *Пролетни празник* (1946), *Часна реч* (1950), *Смешке од грешке* (1957), *Бумбарчић Зум* (1958), *Наши познаници* (1959), *Златни дечји дани* (1960), *Стазице радости* (1963), *Трагачи за златом* (1964), *Кораци пролећа* (1966), *Цветушка* (1969), *7 звездица* (1967), *Пахуљице* (1970), *Смешна уличица* (1978), *Чаробњак са другог спрата* (1979), *Кућица веселица* (1980), *Сунчева топлота* (1982) и др.

БЕБИЦА

Имамо бебицу – нашу сестрицу,
мамину милу, добру кћерчицу!
Танког вратића,
прћастог носића.

Окицама шара,
ногицама млатара.

Стара је месец и неколико дана,
и још је лутка у пеленама.
Капицу има –
сва је у цвету.
Та нема лепше бебе
на свету!

Само што... не разуме та беба мала
ни шта је слика, ни шта је шала!
Показах јој јагње прекрасно –
она се намршти, заплака гласно.
Ја потегох бабарогу,
а она, ех:
обрадова јој се,
прасну у смех!

И смеха, и плача
тој слаткој беби,
ко је овакву
волео не би?

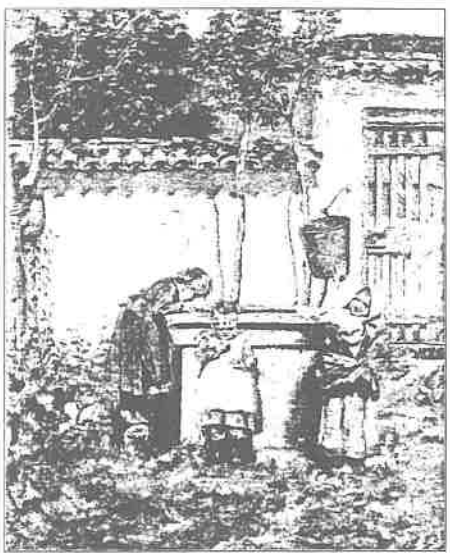

ДИМИТАР СВЕТЛИН (1925)

Димитар Стојанов је рођен 1925. године у селу Ботеву, Врачански крај. Студира руску филологију на Софијском универзитету. Ради као уредник у Радио Софији, Бугарској телевизији и у редакцији часописа "Славејче".

За децу је написао велики број књига: *Братска помоћ* (1953), *Мајстор Кото* (19620, *Летеће момче* (1966), *Скакачи* (1968), *Бебин брат* (1970), *О храбрим летовима маштам* (1973), *Сунчана пољана* (1975), *Плави поточић у зеленој шуми* (1976), *Од јутра до вечери* (1978), *Срце већ разуме* (1983), *Ти јуриш* (1987) и др.

ОБЛАЧИЋ

Из земље ровите ниче цвеће,
покренуше се и младе траве.
Клинци без топлије горње одеће,
већ скачу преко главе.

И тако, јурцају они без даха,
Смех, радост, игра их стиже...
На небу чини се – облачић праха,
од игре те се диже.

ИВАН ДАВИДКОВ (1926 – 1989)

Иван Давидков Иванов је рођен 9. марта 1926. године у селу Живовци, округ Монтана. Завршио је словенску филологију на Софијском универзитету.

Радио је у Радио Софији, у редакцијама листова "Пламаче", "Септемврийче", као главни уредник часописа "Славејче" и у издавачкој кући "Бугарски писател" (Бугарски писац).

За децу и младе је објавио књиге: *Застава са петокраком* (1949), Заједно напред (1953), *Кући* (1956), *Огрлица* (1959), *Сазвежђе свитаца* (1961), *Јутарњи возови* (1961), *Дан са шевиним крилима* (1967), *Мостови од облака* (1969), *Стазе зорњаче* (1972) и др.

ПЛАНИНСКА РЕЧИЦА

Испод снежног брда запенуши,
грохотом се кроз клисуру сруши,
теснацом терају је стене,
да свом снагом туда крене.

Провлачи се кроз корење, гране,
јури брзо речица, не стане.
Све кроз горе јелове жубори,
од потока нових р е к у створи.

Хвала снегу за бујицу речну,
што је рађа, даје снагу вечну.
Жедном пољу што дарује воде!
Расту траве од ње, жита роде!

НИКОЛАЈ СОКОЛОВ (1927)

Николај Иванов Давидов је рођен 1927. године у селу Стојанову, Монтански округ. Студирао књижевност на Софијском универзитету. Радио је као уредник у редакцијама листова "Септемврийче", "Пламаче", "Славейче" (Септембричић, Пламичак, Славујак) и у Радио Софији.

Књиге за децу и младе: *Миран дом* (1953), *Чудовата снага* (1954), *Крилати град* (1956), *Звони звончић* (1959), *Ко је уплашио звезде* (1962), *Вртешка* (1966), *Ласте* (1968), *Шарена огрлица* (1971), *Ко како расте* (1976), *Алеви и плави* (1977), *Кућица – смехаоница* (1977), *Рада Бугарка* (1978) и друге.

ЈУНАЧИНА

– Врапчићу, брате, дува, дува,
је ли ти одећа сува?
– Мокра је, свуд прокишњава,
ногица ми се смрзава.
– Е, кад си се, брате смрзо,
онда кући лети брзо!
– Како да одлетим сада,
када јака киша пада?
– Не паничи! Ти си сила,
јуначино, имаш крила!...
– Тачно децо, ал вам кажем:
Летим храбро када желим
зрнца ја да смажем!...

АНАСТАС СТОЈАНОВ (1931)

Анастас Стојанов Анастасов је рођен 1931. године у селу Живовци, Монтански крај. Завршио је гимназију у Михајловграду и словенску филологију на Софијском универзитету. Ради као уредник у Радио Софији, уређује дечји лист "Септемврийче". Секретар је Савеза бугарских писаца, главни уредник часописа "Пламен" и часописа "Пламаче".

Књиге: *Шарена торбица* (1961), *Очи извора* (1967), *Бејаше један момчић* (1967), *Коњаници* (1971), *Мрављa стаза* (1971), *Сто прича* (1977), *Још сто прича за Малчу* (1980) и др.

ВЕТРОВИ

На шта миришу ветрови?
Свет унакрст сваки облеће,
љуља цвеће док дува кроз етар –
и зато мирише на цвеће.

О чему причају ветрови?
Спавају деца у свакој мирној кући,
и зато, ту где дечји снивају светови,
ветрови пролазе шапућући.

А куда одлазе ветрови?
О, знају они да путују до зоре,
спавају лађе крај морских брегова –
и зато одлазе ноћу на море.

Имају ли своју кућу ветрови?
Имају – то зна Стара планина.
Град чудесан ту су створили векови –
ветров град, по имену Тишина.

А с ким се играју ветрови?
Високој, веселој јели за крајеве
облаке лети завежу они,
и тако праве змајеве.

А шта, шта ветрови раде?
Кишу носе и улице мету.
Поклонимо им своје песме младе,
да причу о нама разгласе по свету.

МАРКО ГАНЧЕВ (1932)

Марко Ганчев је рођен 1932. године у селу Марча (данас четврт Дренова). Основно и средње образовање завршава у Дренову, а бугарску филологију на Софијском универзитету.

Радио је као уредник разних часописа и у издавачким кућама.

Пише за децу песме и приче. Књиге; *Шта се како ради* (1973), *Панчине песме* (1983), *Да ли вас нешто голица* (1984), *Торба за сутра* и др.

ЗАРКО–ПАЗАРКО

На пијацу жури Зарко,
све кроз гужву ћушке.
"Измерите, пијачарко
тикву, јабуке и крушке".

Да пакује има стила:
Воће, тиква – вежи!
Јао, мајко моја мила, –
тешко мојој мрежи.

Све ће тиква то да згњечи.
Шта? – Мислиш да неће?
Мора Зарко то да спречи –
ствари преокреће.

Сада прво тикву слаже.
па јабуку ћушка.
"Куку, мајко, – запомаже
страдаће ми крушка".

Све му тиква испретура.
Ствара му дар–мар.
Опет Зарко тура гура –
ређа ствар по ствар.

Сад у страну тикву смешта,
ал, гле смешне мреже:
доби стомак, ма... којешта, –
све му воћке беже.

Кука Зарко; "Мили боже,
куд тикву да гура?
Кудгод да је: – ту не може,
јербо све изгура"...

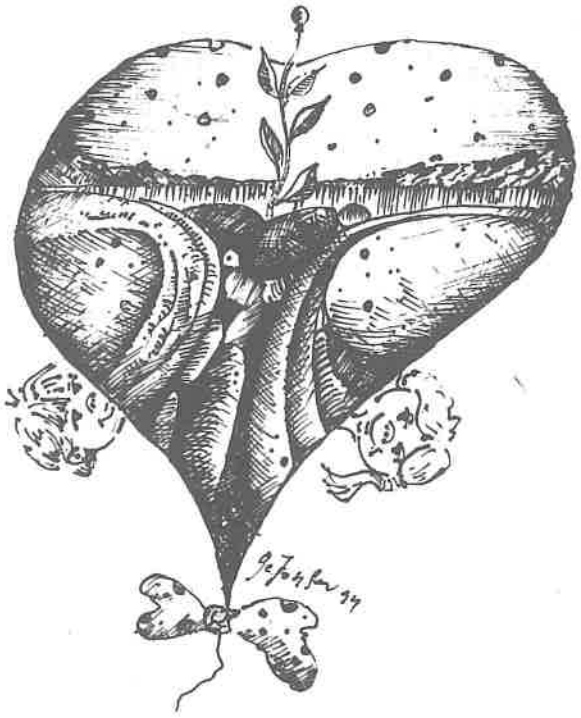

АНДРЕЈ ГЕРМАНОВ (1932 – 1982)

Андреј Димитров *Германов* је рођен 1932. године у селу Јаворову, Варненски крај. Гимназију завршава у Дугополу, а руску филологију на Софијском универзитету. Радио је као учитељ у Дугополу, као уредник у "Народној младежи", издавачкој кући "Бугарски писац", часопису "Пламак". Збирке песама: *Светлуцања планине* (1966), *Лукави гост* (1967), *Свако јутро* (1970), *Мачка не пада на леђа* (19730, *Огледалце* (1973), *Као сунце над нама* (1974), *Несташлуци* (1979).

ЧУДНА МАМА

Обрашчић, што пуцка –
мами дај да луцка!
Аља мирно стаје –
мами образ даје.

– И други што пуцка –
мама да полуцка!
Аља образ даје,
па се игром маје.

– Пиле моје, мало! –
Би л' још једном дало!
Сад Аља устаје
ал образ не даје.

Ова чудна мама –
велика толико,
а не зна да трећи
образ нема нико!

ГЕОРГИ СТРУМСКИ (1932)

Георги Асенов Јорданов је рођен 1932. године у селу Слокоштица (данас предграђе Ћустендила). Гимназију је завршио у Ћустендилу, а бугарску филологију на Софијском универзитету. Радио је као учитељ у Пирдопу, Ћустендилу у Софији, уредник у Радио Софији и у издавачкој кући "Бугарски писац", секретар Савеза бугарских писаца, главни уредник листа "Пулс" и часописа "Славејче".

Књиге за децу:

Пионирска држава (1964), *Добошарчић* (1965), *Писмо твом детињству* (1968), *Наско Питалица* (1970), *Велики и Мали* (1972), *Уметник и сунце* (1973), *Био један чаробњак* (1976), *Детелина* (1977), *Срце као сунце* (1978), *Портрети девојчица и дечака* (1983), *Тата, мама и ми* (1985), *Дечак са јабуком* (1993) и др.

ВЕЛИКИ И МАЛИ ЧОВЕК

Велики се мало погури,
своје уморно отпустив раме,
с њим корак држећи Малени жури,
до колена му досежући само.

Виђали сте их на путу сваком –
с руком у руци, и стиском снажним,
Велики и Мали
иду путем тако,
заузети својим разговотом важним.

Велики човек и Мали.
Живот пред њиховим очима промиче.
А путеви, на којима нема игре, шале,
на забаву неку нимало не личе.

Као мушкарци,
причају они,

о нечему вредном.
Још увек постоји нешто чему се диве.
Не журе они.
Застану.
Уберу цвет,
лептире хватају живе.
И земљу, и небо гледају
ко неку књигу, понеки храст растворе.
О, та зар има нешто важније,
о чему међусобно њих двојица говоре?

Под ногама им врти се кугла земаљска,
и годинама тако, вековима редом.
И даље Велики и Мали човек корачају
заузети својом бескрајном беседом.

КРСТЈУ СТАНИШЕВ (1933)

Крстју Иванов *Станишев* је рођен 1933. године у Бургасу. Завршио је гимназију у родном граду и бугарску филологију на Софијском универзитету. Ради као уредник "Литературног фронта", часописа "Родна реч" у издавачкој кући "Бугарски писац". Сада је директор издавачке куће "Земиздат".

Књиге: *Смела звезда* (1965), *Рингишпил* (1967), *Трчи, Сунце* (1969), *Ранобудни облак* (1970), *Чаробни фењер* (1973), *Нужни–сложни* (1974, *Птица на твом крову* (1976), *Врана са опраним перјем* (1977), *Папагај Бонифације и друге приче о птицама* (1978), *Чувари воденог духа* (1979), *Буди ми веран брат* (1982), *Стоногa* (1988), *Шупљоглавче* (1989) и др.

ВИСИНЕ

Једна једина птица
пролеће, зна се, не чини.
Већ цело јато птица
у висини.

Битно је да се споје
најпре пар крила, свете,
у небо плаве боје,
две птице да полете.

Чим две полете, и трећа
у савезу је с њима.
И снага лета је већа
и лет тад смисао има.

АЛЕКСАНДАР МИЛАНОВ (1933)

Александар Миланов Александров рођен је 10. X 1933. године у Овчијем кладенцу, Јамболско. Гимназију је завршио у Јамболу а руску филологију на Софијском универзитету. Ради као учитељ у Чирпану и Софији и као уредник листа "Народна омладина", часописа "Смена", у издавачкој кући "Народна омладина" и "Народна култура". Сада је председник Савеза преводилаца Бугарске.

Пише превасходно сатиричну поезију за одрасле и децу.

Књиге: *Омађијани бор* (1967), *Венац од звезда* (1968), *Човечуљци из бостанске њиве* (1971), *Веселе незгоде* (1978) и друге.

БИЈЕН БИТИ

У дворишту Пенча био,
и малену Дору био,
после чега био Јану
а на крају и Биљану.
Видео га бата Јако
испрашио тур му јако.

Јака рука Пенчу била,
поука је кратка била:
Бијеш – бијен биђеш и ти.
Бити значи бијен бити.

ТЕОДОРА ГАНЧЕВА (1935)

Теодора Ганчева је рођена у Софији. Завршила је Музичку академију. Ради као уредник у Радио Софији, у листу "Учитељско дело" и часопису "Славејче".

Књиге: *Од игре до игре* (1981), *Изложба – Дечје двориште, Змај, Мамин кишобран (1987), Сунчано време* (роман) и др.

НЕШТОТРАГАЧИ

Много ствари још на земљи има,
чудесних и непознатих међу њима,
што чекају прилику случајну,
да открију чаробну им тајну.

Може бити шкољка ил стакленце,
лилихип ил нађено дугменце,
може бити пантљика од змаја,
који свет је обишо до краја.

Може бити и реч–шећерлема,
или каква летња хризантема,
кључ детлића... што му чекић значи...
Само напред ви, Нештотрагачи!

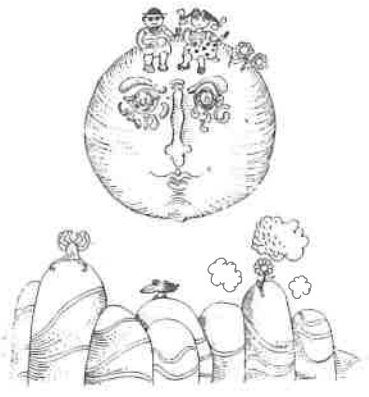

ИВАН ЦАНЕВ (1941)

Иван Цанев је рођен у селу Острица, Русенски крај. Завршио је гимназију у Русама, студирао бугарску и руску филологију на Софијском универзитету. Ради као уредник часописа "Пламак" и у издавачкој кући "Бугарски писац".

Књиге: *Дневни цврчак* (1975), *Мала сова* (1979), *Седам ветрића* (1982), *Црвени пламичак* (1984), *Светломлаз* (1987), *Питалице и чудилице* (1988) и др.

СЕДМИ ВЕТРИЋ

Ко то диже шум до бога?
Ко се с праним рубљем гурка?
Ко то с метеорологом
у дворишту игра жмурке?

Метеоролог лица бледа,
редом свуда тражи, шушка:
– Ах, побегоше ми седам
ветропира – непослушка.

Уловио шест сам, али
седми још се негде крије,
шести дан се са мном шали,
прави разне лудорије.

Краде дим, кроз димњак пућка,
олуком у тромбон свирка,
Седам бучних шала смућка,
а ни трага од немирка.

КИРИЛ НАЗАРОВ (1941)

Кирил Стефанов Назаров је рођен 1941. године у селу Драгушу, Петрички крај. Гимназију завршава у Петричу, а бугарску филологију на Великотрновском универзитету. Ради као учитељ, драматург Луткарског позоришта у Благојевграду, као уредник у часописима "Картина галерија" и "Славејче", а од 1990. године је главни уредник часописа "Славејче".

Пише претежно за децу. Књиге: *Ловац кише* (1975), *Хало, Сунашце* (1978), *Петлов часовник* (1981), *Приче из једне ноћи* (1982), *Добошчић весели* (1985), *Поспанкове приче* (1986), *Сунчева шала* (1989), *Чудеса дечјег вртића* (1990), *Сто чудеса за чућење* – загонетке (1993) и др.

ЈАБУКА

Јабука свој цветни накит ствара,
и припрема за пчелињи зуј.
Сваки цвет ко звончић се отвара,
цвету прићи ближе, па га чуј.

Свечаност је права од зузука.
Свака пчела у цветић се сручи,
Симфонија од цвета и звука,
у гранама као бајка звучи.

Блиста јабука од цвета бела,
ко невеста лепо дотерана,
од звончића хаљина јој цела,
а од здравља пуца свака грана.

Сунцем топлим обасјана бљесну,
Пролеће је пољупцима осу,
Јужни ветар дарова јој песму,
по лишћу јој бисерје се просу...

Ех, од тога мирисног цвета
биће плода, али тек на јесен,
али то цветање у мени,
плод је ова песма –
плод већ сада донесен.

АТАНАС ЗВЕЗДИНОВ (1943)

Атанас Василов Атанасов је рођен 1943. године у Софији. Гимназију је завршио у родном граду, а словенску филологију на Универзитету у Софији. Ради као уредник у Радио Софији, листу "Антена" и у издавачкој кући "Народна младеж".

Књиге: *Кућица без крова* (1979), *Фанфаре* (1980), *Дивљи карамфили* (1982) и др.

КУЋИЦА БЕЗ КРОВА

Слонче, коњче или птиче,
куче, мače и лисиче –
свако мајци чедо мило,
заштитничко има крило.

Како то под божјом звездом,
схватих тек кад спазих гнездо,
у коме су припијене
птичице малене

испод мајчинога крила:
а киша је хладна лила...
ГНЕЗДО ЈЕ БЕЗ КРОВА БИЛО,
штитило их мајчино крило.

ГЕОРГИ БРАТАНОВ (1944)

Георги Братанов је рођен 1944. у Јамболу. Ту завршава гимназију. Завршио је журналистику на Софијском универзитету. Радио је у Радио Софији и разним листовима и часописима. Сада је главни уредник часописа "Зоре", издање за слепе.

Књиге за децу: *Баладички часови* (1989), *Мачкице немирне* (1992).

СЕСТРИЦЕ

Баш су миле те срнице
као да су две сестрице.
Оштре су им ушице,
кротке су им очице.

Шумарцима, где је дрвеће,
пољанама, где је цвеће,
свуда где су козје стазе –
лаке, брзе ноге газе.

ЈАНАКИ ПЕТРОВ (1947)

Јанаки Петров Иванов је рођен 1947. године у селу Велико Буково, Бургаски крај. Средње образовање стиче у Бургасу, а бугарску филологију завршава на Софијском универзитету. Ради као уредник у издавачкој кући "Бугарски уметник" и у Дому књижевности и уметности за децу и младе. Сада живи и ради у Бургасу.

Објавио је књиге за децу: *Чичо Чичопевац* (1980), *Грне са поклопцем* (1988).

ЗИМСКА РАЗГЛЕДНИЦА

Све изгледа као у причи!
Пао снег, па видик блиста.
Сваки бор на јелку личи
у шуми од сребра чиста.

И све мислиш у тај час:
Сваки дуб је Деда Мраз,
а храстуљак ко смотуљак,
Деда Мразов је патуљак.

Блиста од лепоте бреза.
Бела, сјајно дотерана.
Да ли бреза? – Не, принцеза!
Шумска то је сад Снежана!

